ТАБОР

ВОЄННО-НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

31

слухай, козаче,
сурми заграють!

МГ.

ЗМІСТ:

„ТАБОР“

ВОЄННО-НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Ч. 31.

Народ, готовий із зброєю в руках боротися за свою волю, не буде переможений.

НАПОЛЕОН.

РІК ВИДАННЯ XV. 1937.

РЕДАҐУЄ КОЛЕҐІЯ.

Відповідальний редактор В. КУЩ,

Ґенер. Штабу Ґенерал-Хорунжий.

Zakł. Graf. P. SZWEDE Warszawa, Warecka 9. Tel. 509-31

1917 — XX — 1937.*)

Тому 20 літ прокинулася Україна від довговікового сну й почала творити власне військо. Цим відновлено було традицію нашої збройної сили й повстала Армія Української Народньої Республіки. Україна була загрожена зо всіх боків і молодій Армії, що творилася в бурхливих обставинах війни й революції, довелося провадити боротьбу на численних фронтах. За блискучими перемогами приходили невдачі, що поновно змінялися успіхами. Але кінцевий вислід того періоду боротьби випав не на нашу користь, бо обставини були сильніші за нас, й Армія примушена була залишити Рідний Край. Фізична перемога схилилася на бік ворога, але йому не вдалося зламати духа війська, його волі вибороти власну Державу. Тож боротьбу було перервано й збережено кадри війська до дальшого збройного чину...

Зараз відчуваємо всі ми, що час збройного чину наближується. Віримо в це, як і 16 літ тому, коли переходили Збруч, бо віримо непохитно в правдивість нашої справи й конечність нашої перемоги. Віру цю маємо ми перелляти в серця молодого вояцтва, що стане уперше до боротьби за волю Рідного Краю, й разом із ним довершимо те, чого не судилося в попередніх змаганнях.

* * *

В цей урочистий день проминають перед нашими очима радісні й сумні події минулої збройної боротьби. Бачимо Крути й Арсенал і ступневий піврічний відворот до Збруча, але потім блискучий марш на Київ. Знову відворот, наступ на південь і відворот на Вапнярку, Могилів і Проскурів до Любара, але бачимо далі, як промінь блискавиці серед чорних хмар — шлях Зимового Походу. Новий наступ на Київ й відворот аж за Дністер, знову вдар ворогові — наступ до Буга... й відворот за Збруч в листопаді 1920 року. Ще раз бачимо наступ на Київ — шлях 2-го Зимового Походу 1921 року...

---

*) Вступне слово на Академії з нагоди XX-ої річниці Армії, що влаштована була 9 травня 1937 р. Варшавською ґрупою вояків Армії У. Н. Р.

Цей, багато разів перехрещений, тернистий шлях Армії Української Народньої Республіки рясно вкритий могилами лицарів, найбільша серед яких — могила **359** в Базарі. Мала б бути це ніби остання жертва того майже 4-х річного періоду Визвольної Боротьби, коли б не страшна подія в Парижі й ще одна могила на кладовищу Сан-Парнас — могила Вождя Армії...

Тож в XX-у річницю відродження Української Збройної Сили віддано шану св. пам'яті Тих, Хто поляг в боротьбі за волю як там, на рідній землі, так вже й потім, за 16 літ еміґрації, на землі чужій. Насамперед же схилимо чоло перед св. пам'яттю Того, Хто впав на варті Державности Українського Народу— Головного Отамана Симона Петлюри. Хрест імени Його є символом української визвольної ідеї й братерства вояків та свідоцтвом перейденого кривавого шляху до волі...

Тим же, Хто впав на цьому шляху, хай буде невмируча слава й вічна пам'ять.

ХРЕСТ Ч. І.

Згідно з ухвалою Головної Ради Хреста Симона Петлюри від 10 травня 1936 р., покладено в 10 річницю траґічної смерти св. пам'яти С. Петлюри на могилу Його на кладовищу Сан-Парнас Головою Товариства вояків Армії Української Народньої Республіки у Франції Ґенерального Штабу Ґенерал-Хорунжим О. Удовиченком Хрест Симона Петлюри ч. І.

Цим на могилі Вождя Армії зложено символ української визвольної ідеї та братерського єднання Вояцтва навколо імени Вождя.

День смерти СИМОНА ПЕТЛЮРИ — 25 травня — є днем збірок на Бібліотеку Його імени в Парижі.

П. КРИЦЬКИЙ,
Полковник,
Військовий Інженер-електрик.

Інженерні засоби протитанкової оборони.*)

Протитанкові перешкоди можуть бути природні й штучні. До перших належать: річки й канали завширшки не менше 5 м. і вглиб од 1,8 м., особливо з крутими берегами чи мулястим, грузьким дном; болота з тонкою верхньою корою й разрідженим підгрунт'ям; насипи, особливо стверділі, горбки, ями, рови, яри й яруги з крутим узбіччям та спусками, що більш 60^0; густі ліси з деревами завтовшки більш 20 цм.

Штучні перешкоди це: палісади з рейок сторчаком, що розміщуються в декілька рядів; заміновані поля, що фуґаси на них розкидані на віддалі 1,8 м. один од одного; заболочування районів через спуск кріз греблі резервуарів зібраної води; затоплення теренів до глибочині не менш 1,8 м. (при глибочині меншій аж до 0,7 м. простори завчасу заплутуються дротом, щоб перешкоджати піхоті, що йде за танками); танкові западні типу „слонових ям"; завали з грубого лісу, завширшки 5 м.; звичайні й трикутні рови завширшки 5 м.; протитанкові переносні фуґаси вагою од 3 до 10 кґ.

В більшості армій приймають, що при польових умовинах в першу чергу слід прикриватися од танків головним чином природними перешкодами, вибіраючи передній край оборони за річкою, болотом або в лісі чи по крутому узбіччю. В польській військ. печаті зверталося увагу на збереження лісів та насаджування дерев по західніх берегах річок, що течуть рівнобіжно кордонам С.С.С.Р, і навпаки пропонувалося східні береги тих річок цілком оголяти.

Всі найбільш серйозні й дійсні штучні перешкоди, що сучасна інженерна штука пропонує, напр. смуги з урізків рейок, що закріплені сторчака в бетоні (бо вкопані похило, без уміцнення, рейки можуть бути вивернуті танками), окремі бетонові стінки й брилі, а також штучні рови значної довжині, заболочування й затоплення і т. і, розглядають, як засоби, що їх треба робити ще за мирного часу, цебто як засоби довготривалої фортифікації, а тому їх повне й широке вживання трудно передбачити навіть у випадках завчасного зміцнення оборонної смуги в самий період бойових операцій.

Викопання протитанкового рову завширшки 3 м. (а не 5 м.) і завдовжки 100 м. потребує, за німецькими даними, 100 робіт-

---

*) За журналами: „Война и техника" 1930 р. та „Revista d'Artiglieria e Genio", 1932 р.

ників на час 4 годин, або праці одного екскаватора*) приблизно 3 години. Тому всі вищенаведені штучні перешкоди звичайно трудно збудувати в польових умовинах і на таку скалю, щоб їх неможливо було танкам обминути, хіба у випадку використовування їх для закритих окремих дефіле.

При завчасному зміцненню оборонної смуги в польових умовинах частіш прийдеться удаватися, по гадці німців, до спорудження протитанкових перешкод у вигляді завалів, мінних загороджень та спеціяльних добре замаскованих блокгавзів, що озброюються протитанковими гарматами та кулеметами (сх. 1 і 2).

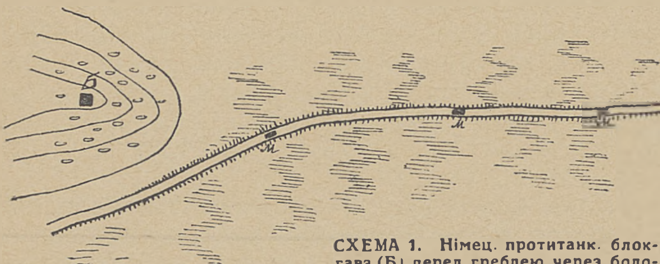

СХЕМА 1. Німец. протитанк. блокгавз (Б) перед греблею через болото. На греблі заложено 3 міни (М) приблизно 1 кл. одна від одної.

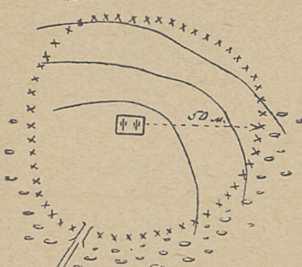

СХЕМА 2. Протитанковий блокгавз в плані. Навколо, радіюсом 50 м., укриті дротяні перешкоди й фуґаси.

Але рахувати на цілковите забезпечення всього фронту оборони, навіть при використуванню найпростіших протитанкових перешкод, не прийдеться. Тому штучні засоби протитанкової оборони належить обов'язково комбінувати з природними протитанковими завадами та з'єднувати їх з огнем протитанкової боротьби, пам'ятаючи, що сучасні танки здібні наносити фланґові удари й легко обминати всі перешкоди, що будуються на невеликому просторі. Гадати, що танки обов'язково наскочать на перешкоди, зроблені в невеликій кількості на їх імовірному щляху, значить не вважати на розвідку ворога та властивості сучасних танків.

Затримувати танкову атаку вважають можливим не тільки перел зміценою смугою, а й в середині її. Американці радять робити в зміцненій смузі деякі ходи сполучення по фронту й вглиб завширшки 3 м. проти малих та 5 м. проти великих танків, хоч рови 5 м. завширшки й нелегко зробити.

Треба підкреслити велике значення, що в теперішній час надається у всіх арміях переносним протитанковим фуґасам, що на Заході звуть їх мінами. Власне фуґаси не слід називати цілком пасивним засобом, бо їх можливо використовувати в маневрових умовинах.

Анґлійці вважають (Фулер), що протитанкові переносні фу-

*) Машина зразку плуга, що робить глибоку борозну, яку легко обертати в шанці.

ґаси в сучасних умовинах являються однісеньким реальним інженерним засобом, що знаходить широке застосування в боротьбі з танками в маневровій війні.

Вага переносних протитанкових фуґасів спочатку во всіх арміях була 5—7 кґ.; тепер же значне менша. Німецькі фуґаси вагою в 2,5 кґ., а англійські—2 кґ., що вже крайність, бо інакше вони не дадуть відповідного ефекту.

Всі переносні фуґаси виключно ударного чину; вони вибухають під вагою пробігаючого танка й перебивають у нього гусінь. В західніх арміях не турбуються небезпечністю фуґасів для інших бойових об'єктів крім танка; тільки приймають своєчасно міри, щоб швидко оповістити своє військо про пункти розставлення фуґасів. В західніх арміях зараз не вживають безпечних контактних протитанкових фуґасів через непевність вибуху їх в потрібний мент.

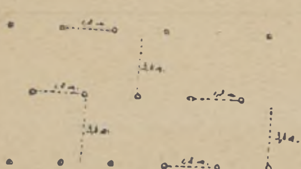

Схема 3. Поле із закладеними фуґасами.

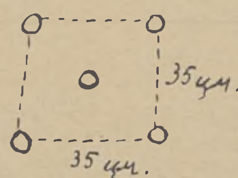

Схема 4. Ґрупа фуґасів.

Протитанкові переносні фуґаси рекомендується розставляти на інтервалах 1,8 м. і ряд од ряду на віддалі в 2 рази більшій од інтервалів, та в шаховому порядку (сх. 3). Коли ж фуґаси разміщують ґрупами, то в кожній ґрупі фуґаси закладаються на віддалі 35 цм. один від одного (сх. 4).

Тільки на дорогах або на зовсім голій землі фуґаси закопуються, а в інших випадках кладуться в траву, посіви чи в кущі.

Анґлійці рахують, що для збудування певної протитанкової загороди завдовжки 100 м. потребується 300 фуґасів. Отже при деяких анґл. піших бриґадах зформовані спеціяльні саперні команди в складі 2 старшин і 38 саперів, що їм надається 6 авт в $1^1/_2$ тонни (на 6 колесах) та 3 мотоциклі; ці команди мають при собі 1250 переносних фуґасів по 2 кґ. кожний і повинні робити протитанкові загородження.

Командування бриґадою дає ще до спіткання з ворогом вказівки, як розміщувати фуґаси на імовірних напрямках руху ворога, головним чином по дорогах; цю працю робить півкоманди. Як з'ясується напрямок танкової атаки, висилається друга півкоманда для укладення фуґасів, що повинно робити швидко й точно. В деяких місцевостях приходиться перекладати фуґаси з одного місця на інше й обов'язково збирати, як минула потреба в них.

За час праці всі 3 мотоциклі без перерви інформують про розміщення фуґасів командування бриґадою й усіх командірів

частин, розвозячи мапи загородження з помітками старшин своєї команди.

Німці, що теж провадили подібні спроби, гадають, що одна саперна сотня, відповідно з'орґанізована й забезпечена всіма необхідними засобами, може спорудити протитанкову загороду з переносних фуґасів завширшки 10 м. і завдовжки 1 кілом. за $^1/_2$ години. Таким чином можна прийняти, що при використанні добревивчених команд, що забезпечені найліпшими транспортовими засобами, переносні протитанкові фуґаси будуть в маневровій війні цілком дійсним і сучасним засобом інженерного опору танковим атакам і до того засобом, ще не тільки спиняє танки, а й ушкоджує або цілком нищить їх.

Невідомо, що в будуччині дасть досвід в галузі телемеханіки, про що час од часу подаються вістки в пресі. Тож не знати, чи можливо буде припиняти рух танків на віддалі через псування їх моторів, зосібна, коли на них будуть дизелі. Щождо питання впливу різних промінів на залогу танків, то воно може й буде розв'язане позитивно в майбутньому й тоді потребується знайти нові засоби захисту від них, як тепер масками захищаються од отруйних газів. Одначе це все поки проблеми, а покищо тепер в боротьбі з танками треба вживати цілком реальних можливостей — насамперед танки, потім авіяцію, артилерію й кулемети, отруйні гази та протитанкові фуґаси, як активну оборону, а крім того й пасивну в міру можливости. Вкінці належить звернути увагу на питання „служби загородження" й одмітити ту ролю, що її ця служба нестиме в частині, яка перешкоджує рухові моторизованих і механізованих з'єднань та частин.

Ідеї масових сплюндрувань, що виникли під час Світової війни й заховують в собі елементи всіляких загороджень, що утворюються не тільки через різні руйнування підривними й іншими засобами, але припускають, в принципі, саме широке вживання воєнно-хемічних заходів і отрут або закаження (бацилами) води, ще недавно розглядалися, як засоби стратеґічного порядку; в теперішній же час, в арміях головних потуг, можна констатувати намір використовувати такі масові загородження, як тактичний спосіб, а звідціль й новий термін „служби загороджування".

„Служби загороджування" мають споруджувати всілякі перешкоди ворогові з метою вигри часу, затягування бою, завади самому просуненню ворога. Ця служба повинна значно розширити царину пристосовування підривних і воєнно-хемічних спроможностей військових сполучень. Про це вже свідчить збільшення кількости саперів, що навчаються підривному ділу, та більш широке забезпечення саперних частин підривними засобами для навчання. В европейських державах підривному ділу навчають всіх саперів, не виключаючи і полкових піонерів. „Службу загороджування" в деяких арміях вважають противагою моторизованим сполученням супротивця для прикриття мобілізації та зо-

середження. Як засада, цю службу вживається на якомусь дуже широкому фронті. При наступі вона буде використовуватися тільки частиною, як загородження на флянґах у випадках погрози обходу. При обороні ж роля цієї служби розгортається во всій своїй широчині, особливо, коли до оборони приступають в наслідок обходу. В цьому випадку „служба загороджування", як вважають німці, повинна перешкоджати натиску супротивця та розгортанню його сил при наступі на нове оборонне розташування, а також перешкоджувати ворогові провадити дальній бій артилерією та ближній бій піхотою й танками.

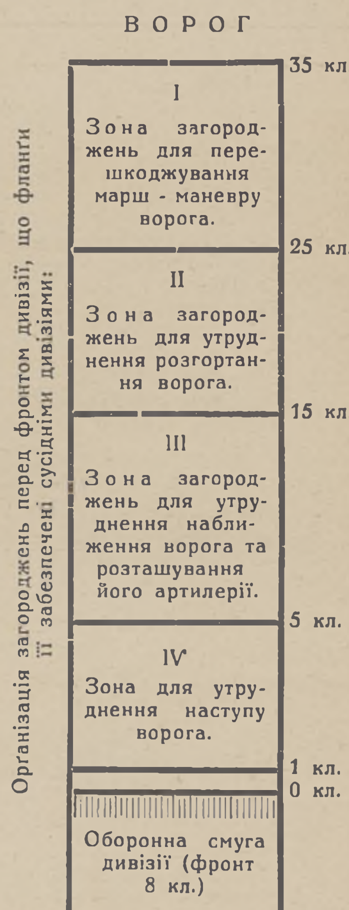
План загородження повинно включити в план відходу дивізії й обхопити ввесь район, що його залишають, до нового розташування, що звичайно відповідає глибочині до одного переходу. Район, що залишається ворогові, розбивають на зони: I, II і III по 10 км., а IV, що прилегає до нової оборонної смуги,—в 5 км. (див. таблицю).

Загородження в I-ій зоні мають на меті перешкоджувати марш-маневру ворога, в II-ій зоні—його розгортанню, в III-ій зоні—наближенню його та розгортанню його артилерії, а в IV зоні—наступу ворога. При відступах на віддаль 25—15 км. намічаються праці, що повинні бути в 3 чи 2 останніх зонах.

Працю загородження виконують сапери та хемічні частини; ролі їх треба ретельно розподілити та визначити в плані.

Сапери споруджують всілякі штучні перешкоди, підготовлюють та провадять руйновання як підривними, так й іншими засобами (в анґлійських інженерних сотнях маються по табелях комплекти пневматичних струментів, що ними роблять псування доріг в 5 разів скоріш, ніж при ручній праці). Хемічні частини виконують затруєння й закаження (про це одверто говорять тільки американці).

Праці загородження розбиваються для виконавців в кожній зоні по плану на черги в залежності од їх оперативного й тактичного значення. При цьому загальний військовий начальник, визначаючи завдання, повинен твердо зафіксувати, на який час потрібно йому затримати ворога в то-

му або іншому напрямку, а командіри саперних та хемічних частин повинні обміркувати, як скоро може супротивець усунути те чи інше загородження, й вибрати для спорудження найбільш вигідне при даних обставинах.

Наростання перешкод, в кожній наступній зоні, повинно йти приблизно в два рази інтенсивніш, ніж у попередній. Роботи загородження досягають максимума напруження в останній зоні, що безпосередньо прилягає до нової смуги оборони, й повинні суворо пристосовуватися до плану оборони.

Протитанкові перешкоди споруджуються якраз в цій останній зоні навіддалі не більш 1 км. од переднього краю оборони, бо саме звідси поведе ворог танкову атаку.

Німці приймають порядок праці 2 сотень свого піонерного (саперного) куреня дивізії при виконанню ними загороджень в смузі, що включає три останні зони (II, III і IV) загальною глибінню в 25 км. Якби була ще одна зона для перешкод, так на ній, певно, повинні б працювати якісь кінні частини. Праця мала б провадитися, приблизно, так:

I-ий день (за добу до одходу): 1-ша сотня підготовлює загородження в II зоні, 2-га сотня—в III зоні.

2-ий день (день одходу): півсотня I-ої сотні, що одходить з ар'єрґардом, виконує перешкоди в II-ій зоні й продвигається негайно в IV зону; друга півсотня 1-ої сотні стає на працю загородження зразу в IV зоні; 2-га сотня продовжує загородження в III зоні.

3-ій день: півсотня 2-ої сотні виконує загородження в III зоні й одходить з арієрґардом на IV зону; 1-ша сотня й $^1/_2$ 2-ої сотні працюють в IV зоні.

Таким чином в II зоні, завглибшки 10 км., працює 1-ша сотня саперів 1 день; в III зоні (углиб біля 10 км.) — одна саперна сотня 2 доби й вкінці— в IV зоні (углиб 5 км.) — дві саперні сотні одну добу. Наростання праці в кожній з наступних зон увесь час подвоюється проти попередньої.

Яка кількість потребується вибухових та отруйних річевин для загородження, можна бачити із даних франц. ґен. Нормана для масових робіт руйнування на площі в 40 кв. км., що якраз відповідає IV зоні загородження, а саме: 20 тонн вибухових річевин та одноденна праця 4 саперних сотень; для повного затруєння 40 км² стійкими отруйними газами, що будуть діяти од 3 до 15 діб (за даними німецькими) потрібно витратити 40 тонн отруйних річевин, цебто в 2 рази більше, ніж вибухових.*)

Обидві саперні сотні німецького піонерного куреня дивізії возять при собі 4800 зосереджених набоїв, 248 звичайних підривних ладунків і 640 бурових, а 2 французькі дивізійні саперні сотні—1442 набої по 100 ґр., 3800 по 135 ґр., 6 зосереджених по 10 кґ. та 2—по 20 кґ., не рахуючи запасу мелініту в інженерних дивізійних парках чи колонах, що досягає приблизно 2 тонн, та невеликої кількости при піх. полках (приблизно по 50 кґ.).

Моторизовані саперні сотні анґлійської армії мають найкращі в руху $1^1/_2$ тон. шостиколесні грузовики, що підіймають лю-

*) Треба відмітити, що в більшості армій саперні частини забезпечені цілком готовими підривними набоями.

дей і технічний припас. Зв'язок поміж чотами цих сотень, що працюють окремо, а також із військ. інженерами, підтримується значною кількістю мотоциклів. Успіх праці таких сотень, за даними з маневрів, значно більший, не зважаючи на малий склад їх. Крім того моторизована саперна сотня завжди мається в руках військового інженера, що дає змогу маневрувати нею згідно з обставинами.

Деталі спорудження пасивних інженерних протитанкових перешкод обумовлюються властивостями танків. Танки по своєму призначенню та розміру можна поділити на такі 3 типи:

1. Легкі—типа французьк. Renault F. T.
2. Середні—типа марки V,
3. Важкі—типа Char 2 C.

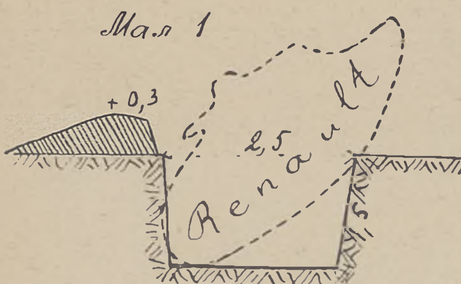
Легкі танки важуть біля 2 тонн (анґл. танк Вікерс-Армстронґ навіть тільки 1360 кґ.). Залога складається з 2-х кулеметчиків, що один із них керує танком. Властивості їх: височінь—1,01 м., широчінь—1,70 м. і довжінь—2,46 м. Найбільша швидкість—45 км. (танки Карден-Лойда); радіюс повороту приблизно $1^1/_2$ довжині (3,95 м.). Ці танки свобідно проходять через рови до 1,22 м., а водяні перешкоди не більш 66 цм. углиб і всі перешкоди з дроту не вище 1 м. Похилості беруть до 45^0; користаючися з гусені можуть сунутися по сипкому піску й заболоченій місцевості; мала височінь дозволяє ним ховатися в кущах, за копами та в житі. Мають панцер 9 мм. спереду й ззаду, а в інших місцях—6 мм., що захищає од звичайного кулеметного вогню на віддалі 200—250 м. Зброя—станковий кулемет 7,92 мм. або Вікерса—12,7 м/м.; запас набоїв—3500.

Узброєння і бронебійні кулі роблять з цього малого танка дуже шкідливого ворога навіть і більших танків. Сучасні бронебійні кулі 13 м/м. протитанкового кулемета пробивають 10 м/м. панцер на віддалі 2000 м., 18 м/м.—на 1000 м., 23 м/м.—250 м., а 26 м/м.—на 100 м. Запас бензини—38 л., що дає можливість руху вперед і повороту на 3 переходи*). До танку можна причепити ще й візок вагою в 400 кґ., щс в ньому міститься бойовий припас (14.500 набоїв).

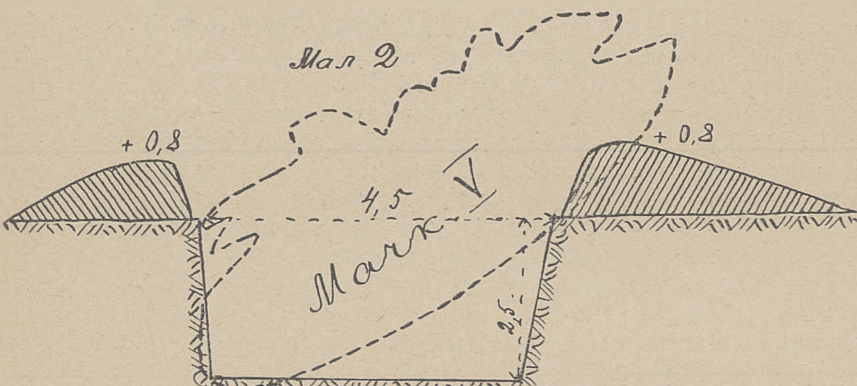
Легкі танки рахують, звичайно, до 3 тонн, середні—до 30 тонн, що йдуть з піхотою, вкінці 3-ій тип—важкі танки (60—80 тонн), що мають малу скорість, грубий панцер і сильне озброєння для руйнування протитанкових перешкод, щоб дати спроможність посуватися легким танкам.

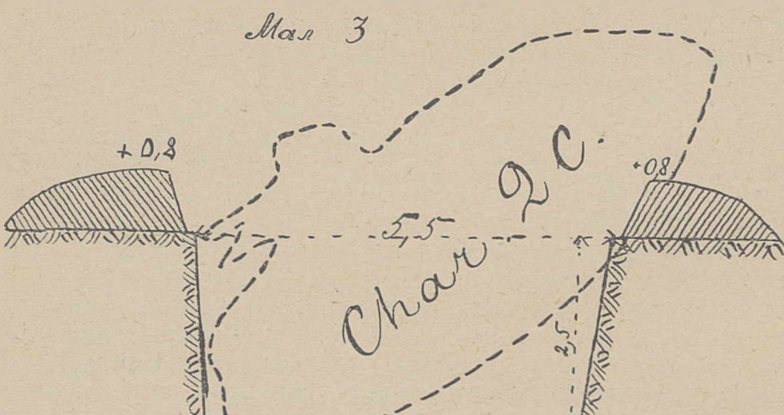
Найбільш раціональні танкові перешкоди це довгі з майже простопадлими стінками рови таких розмірів, щоб танк не міг їх перескочити. Проти легких танків робиться один шанець 1,8 м. профіля з боку оборони й 1,5 м.—з протилежного та не менше

*) 1 л. бензини вистарчає на 4,3 клм. руху.

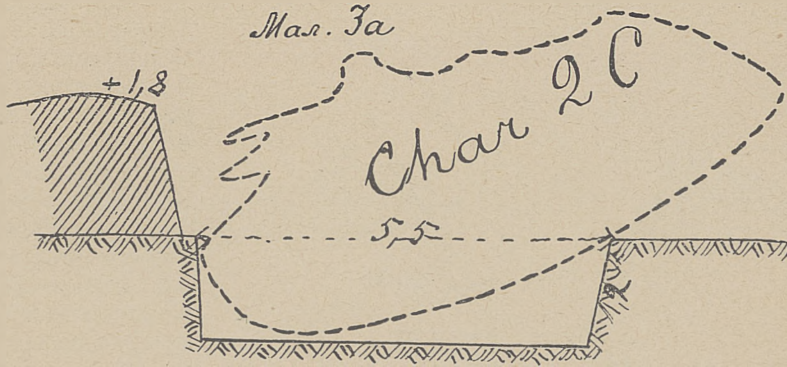
2,5 м. завширшки (мал. 1). Проти важких танків копають рови завширшки 3,8 — 4,5 м., углиб 2 — 2,5 м.; земля викидається на обидва боки ровів (мал. 2). Проти великих танків широчінь ровів досягає 5,5 м, углиб — 2,5 м. Італійці вважають, що можливо сполучити глибінь рову з земляною при-

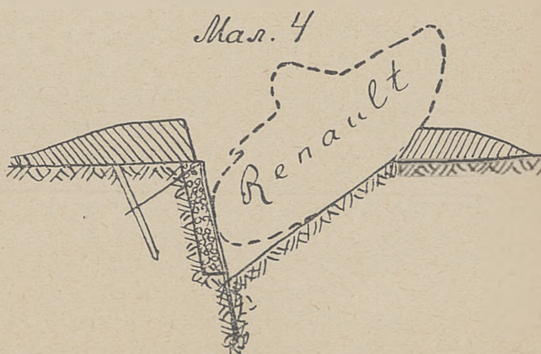

сипкою (для зменшення праці), але з рову такого профілю танк може вигребтися заднім ходом (мал. 3 і 3а).

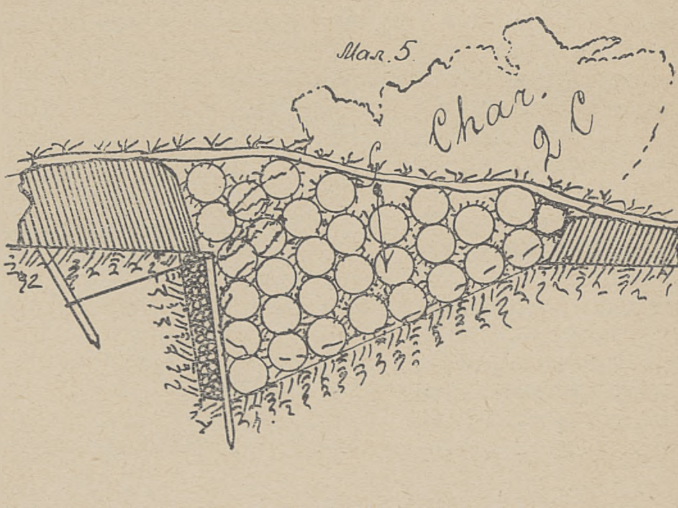
Для зменшення праці копають рови трикутні; тоді з боку оборони треба підкинути землі й зробити одяг укосу, щоби бік

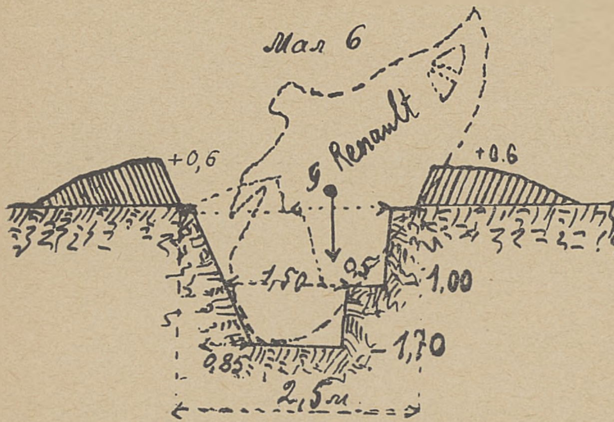

був більш крутий. Такий профіль (мал. 4) вживається проти важких танків середньої ваги. З малюнку видко, що з таких ровів танк може порівнюючи легко вибратися заднім ходом.

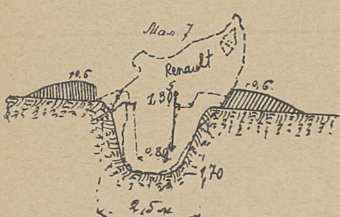

Надзвичайно велике значення для перешкод має маскування, бо тоді перешкода з'являється несподіванкою для ворога й він не зможе зарані або знищити перешкоду, або полегчити перехід через неї. Трикутний рів можна заповнити циліндровими кошами або спіралями з колючого дроту (мал. 5). Циліндрові коші роблять рів дійсною перешкодою для танків, бо гусені танків перекочують коші й не мають оперття, щоб дати танкові рух. Крім того ці коші утруднюють перехід через рів піхоті.

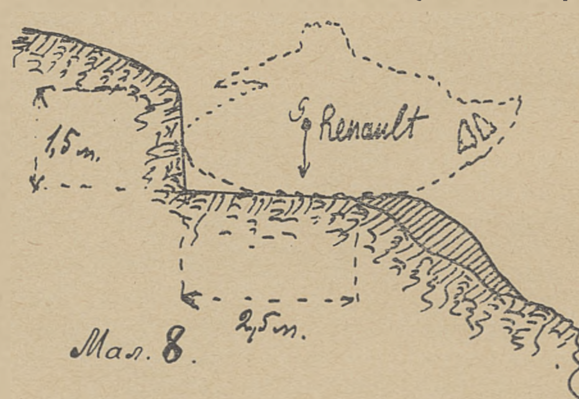

Звичайно рів закривають масковою сіткою, що уневидімлює перешкоду. Коли оборонна система з часом удосконалюється, роблять ходи сполучення бажаної широчині, що також являються перешкодами для танків, особливо для малих (мал. 6 і 7). Трасувати перешкоди потрібно так, щоб вони завжди були під обстрілом протитанкових кулеметів та гармат, а також захищалися б мінними полями.

В заломах прості участки роблять од 600 до 1000 м. завдовжки, що залежить од дійсного вогню протитанкової зброї. Проходи розміщуються вздовж нарису ходів сполучення й навіддаль не більше 200 м., що є найменше наближення до танків піхоти, що їх підтримує.

Споруджувати такі протитанкові перешкоді з-за величезної земляної праці неможливо по всьому фронту, тому інженерний старшина звичайно включає в лінію загородження різні місцеві природні перешкоди, як стрімкі похилості, скали, болота, мочари, горби, ліса, яруги і т. д. Стрімкі похилості можливо добре використати (мал. 8 і 9), дороблюючи невеличкі вирізки чи присипки, що здержуються дерев'яними кілками або камінями.

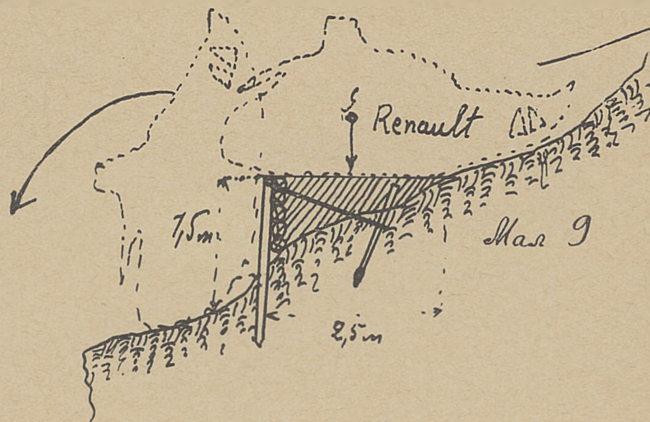

Ці протитанкові перешкоди досить добрі, але коли їх бачитиме артилерія, то може зосередженим огнем настільки ушкодити, що танки зможуть через них перейти; також можна рови позакидувати фашинами. Треба пам'я-

тати, що для розрівняння ровів треба викинути силу стрілен, а закидати рови фашинами трапитися може в рідких випадках, бо переносити й закидати рови фашинами при сучасному рушничному, а особливо кулеметному вогню просто таки неможлива операція. З другого ж боку, при пошкодженню ровів гарматним огнем, поправити їх теж досить тяжка праця.

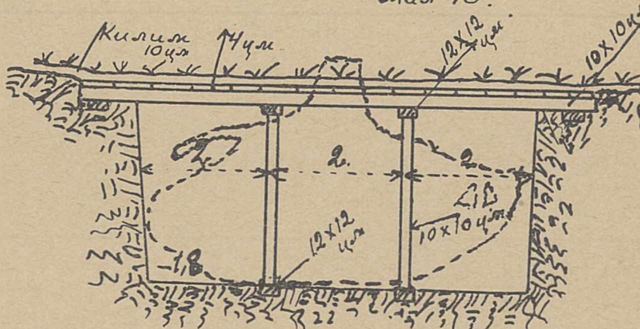
Другий рід протитанкових перешкод це свого рода „слонові ями“, досить широкі, щоб в них міг поміститися танк (мал. 10 і 11). Верхи цих ям накриваються, ніби, містком і добре маскуються.

Розміри ям повинні відповідати розмірам танків. Покрівлю перешкоди треба робити настільки міцною, щоб вона могла витримати команду людей та тягарові вози до 3—5 тонн, т. т. моглаб перепускати й малі танки (до 10—12 тонн); од середніх же танків (до 30 тонн), а тім більше од важких (50—80 тонн) по-

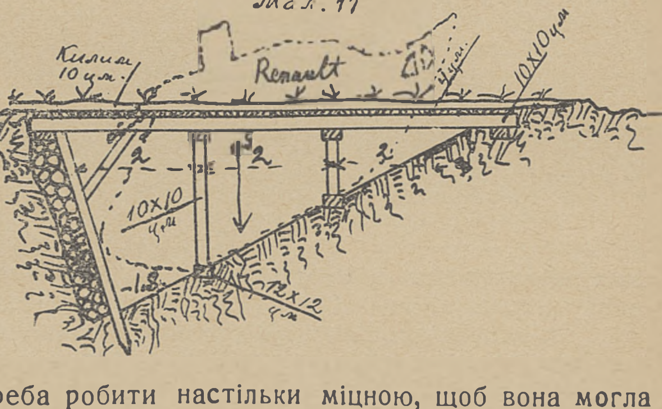

Мал 9

Мал 10.

Мал. 11

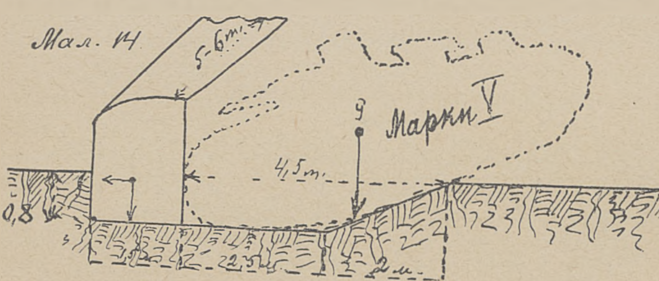
винна завалитися. Така пастка має наступні розміри: рів (мал. 10)—широчінь—2 м., глибочінь—1,8 м., довжінь—6 м.; покрівля з 3 просвітками по 2 м. кожний з рамцевими опорами; сволоки й стовпи 10×10 ц/м., настіл робиться з підручного матеріялу; трями в рамах і підвалини—12×12 ц/м.

Іншого роду протитанкові перешкоди робляться з залізничних рейок, добре забитих в землю з нахилом в 70° до атакуючого; їх забивають рядами в шаховому порядку. Закріпляти рейки треба так, щоб танк не міг їх вивернути з розгону (мал. 12).

Краще звичайно рейки забетонувати, бо із землі, при м'якому ґрунті, танки, особливо важкі, можуть рейки вивернути. Інтервали поміж рейками 3—4 метр. Танк типу Renault рве залізні прутини 5 ц/м. в поперечнику. Щоб ворогові трудніш було закидати такі перешкоди фашинами, рейки ставляться під різними кутами й різної височини (мал. 13).

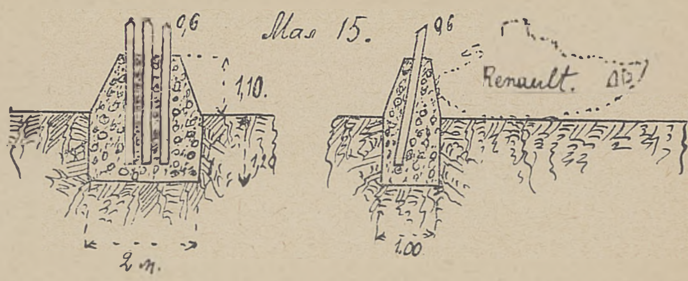

Маскувати ці перешкоди можливо галуззям або килимом із рослин і тоді вони будуть виглядати як хвилясте поле, що заросло рослинами.

Як перешкоди для танків можна використовувати ще бетонові брилі такого розміру, щоб їх не могли зрушити танки. Розміщують ці перешкоди зиґзаґом. Проти танка типу „марки V" бетонова бриля мусить мати: заввишки 2 м., удовж—5—6 м. і поглиблена на 0,8 м. (мал. 14).

Теж саме проти танків типу Renault: заввишки—1,10 м.,

удовж—5—6 м. та углиб—0,8 м.

Іноді в бетонові брилі вставляють обрізки залізничних рейок, що більш утруднює перехід танкам. Для типу Renault береться височінь брилі над землю 1,10 м., глибінь—1,20 м., широчінь—2 м., товщінь—1 м. (мал. 15).

КОСТЬ БУНЧУК,
Полковник.

Охорона військ на постою.

I. ЗАГАЛЬНІ ПІДСТАВИ.

Охорона постою військ буде запевнена тоді, коли:

1) частини на відпочинку своєчасно отримують відомості про наближення ворога й не будуть заскочені, а спіткають його в готовості до бою;

2) буде унеможливлена ворогові безпосередня вогнева акція по частинах, що відпочивають;

3) частини будуть забезпечені від обсервації поземної і з повітря;

4) частини будуть забезпечені від нападу малих ворожих відділів.

Так само, як і в орґанізації забезпечення маршу, засада справи полягає тут в запевненні вільної руки командірові, тобто, щоб дати йому час і простір для прийняття бойового ладу на випадок бою або для уникнення його.

Щоб виконати зазначені вказівки, система забезпечення постою складається з: а) розвідки в напрямку ворога, б) відділів, що забезпечують постій (чати—застави), в) належного розміщення сукупности військ. Спосіб застосування цих мір забезпечення постою залежати буде ще і від загального положення. Тому в деяких випадках потрібно буде відгородитися від ворога міцною лінією відділів забезпечення, а інколи вистарчить рідкої охорони, що висунута в бік ворога.

Потрібна сила і спосіб розміщення чат можуть бути різні; все буде залежати від загального положення.

Щодо розвідки, то ця потреба завжди конечна, яко головне джерело відомостей про ворога. Чати теж провадять безпосередню розвідку на близьке віддалення, але висилання розвідки

на дальшу відлеглість є обов'язком к-ра частини, що її охороняють чати.

II. ОРҐАНІЗАЦІЯ ЧАТ (ЗАСТАВ).

1. Завдання чат. Засада його полягає в безпосередній охороні війська на постою, тому чати виставляються попереду голов. сил на напрямку, звідкіль можна чекати нападу ворога.

Чати боєм затримують ворога, що наступає, і тим дають можливість головним силам приготовитися до бою.

У випадку нападу переважних сил ворога, чати повинні затримати його посування на час, потрібний гол. силам, щоб вони могли перейти до бойового шику.

Чати повинні енерґійно і рішуче розбити малі одиниці ворога або відкинути їх набік. Крім того, до завдання чат належить прикривання головних сил від ворожої розвідки на землі. Чати займають всі пункти місцевости, звідкіля ворог міг би безпосередньо розвідувати розташування головних сил під час відпочинку; вони мусять охоронити головні сили від несподіваного вогню важких кулеметів та артилерії ворога. Тож чати висовуються на відлеглість не менш 3—5 кіл. від гол. сил.

З повищого випливає, що чати мають завданням утримати певні позиції в часі, що потрібний для приготовлення головних сил до бою. Це завдання вимагає від чат завзятої і впертої оборони зайнятих позицій, на належне обрання яких мусить бути звернена увага.

Позиції чат повинні бути розміщені на домінуючих пунктах, що давали б добру обсервацію в бік ворога, а разом із тим забезпечували б чинність своїх важких кулеметів й артилерії.

2. Склад чат залежить від завдання. Головну силу їх складає піхота, що може утримати потрібні місцеві пункти. Тому смугу, що потрібна для забезпечення охорони головних сил в часі відпочинку, займає піхота із своїми засобами вогневого бою.

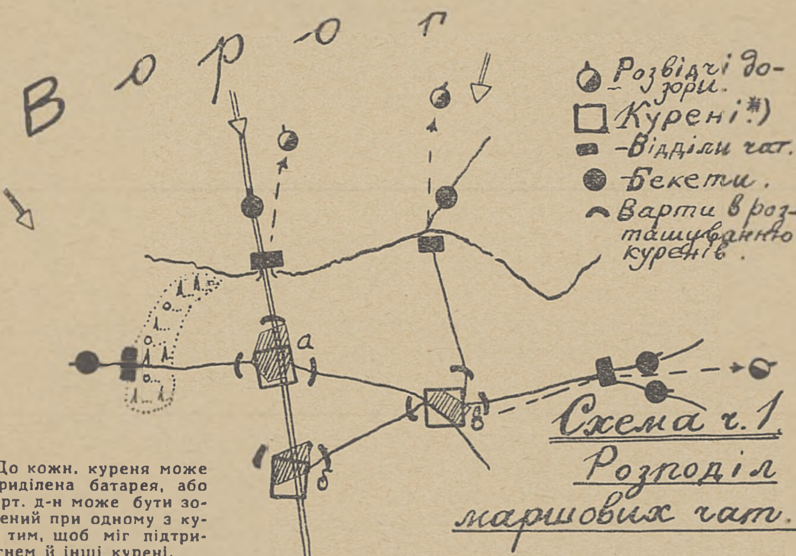
Артилерія своїм огнем зміцнює чинність піхоти. Крім того, добрі обсерваційні пункти дозволяють провадити артилерійський огонь на дальшу відлеглість, чим затримується наближення ворога. Сапери потрібні в складі чат для будови різних перешкод на дорогах і для влаштування обсерваційних пунктів.

Кіннота, що входить до складу більших і менших одиниць піхоти, несе розвідчу службу і прикриває чати малими дозорами, але виконує це тільки вдень; на ніч же відділи кінноти повинні відходити за позицію піхоти.

3. Поділ чат залежить від одлеглости, на якій знаходиться ворог; взагалі ж чати бувають трьох родів: маршові, суцільні й бойові. Тож чати маршові повинно виставляти в тому разі, коли ворог знаходиться ще на значній віддалі; чат суцільних вживається, коли постій відбувається близько від ворога. Чати

бойові (головні) виставляються тоді, коли частини знаходяться в стичності з ворогом. Окреслення „здалека і близько від ворога“ вимагає завше в практичному застосуванню пильної уваги й вирішує про це сума відомостей про ворога.

Маршові чати. В залежності від відомостей про ворога й приймається той або інший спосіб забезпечення постою. Тому трапляються часті випадки, що на постою в значній відлеглості від ворога потрібно буде вжити засобів забезпечення відпочинку військ від несподіваного нападу менших відділів кінноти, самокатчиків або панц. самоходів, т. т. рухливих відділів ворога, що

*) До кожн. куреня може бути приділена батарея, або цілий арт. д-н може бути зосереджений при одному з куренів з тим, щоб міг підтримати огнем й інші курені.

можуть швидко проходити великі відлеглості. Власне, в таких випадках для забезпечення постою потрібно виставляти маршові чати.

Оrганізація маршових чат (схема ч. 1.) полягає на замкненню всіх тих керунків, якими може наблизитися ворог; в першій черзі — доріг, що йдуть від ворога до району розташування війська на відпочинку. Для замкнення доріг виставляються відділи забезпечення, сила яких залежить від ступеня небезпеки з даного керунку.

К-р, що орґанізовує маршові чати, мусить застановитися над відомостями про ворога й над тим, що ворог в цім випадкові може вчинити. Докладне зазнайомленни з властивостями терену виявить, які керунки вимагають більшої уваги, а які—меншої. Сила відділів, що їх виставляють для охорони доріг, буває від чоти до сотні піхоти з важкими кулеметами й 37 м. м. гарматками (проти панцерних самоходів).

Відлеглість, на яку висилаються відділи для охорони головних сил від несподіваного нападу, виносить 3—5 кіл. У випадку нападу малих відділів ворога, відділи маршових чат повинні знищити їх; коли ж сили ворога переважають, то відділи охорони відходять на головні сили, ступнево затримуючи посування ворога і попереджуючи військо, що відпочиває.

Таким чином, сукупність маршових чат уявляє з себе чергу малих відділів, що виставлені по дорогах в керунку, звідкіль можна сподіватися нападу ворога. Кожний з відділів маршових чат забезпечується виставленням бекетів. Головні сили, що розташовані на постою, ще безпосередньо забезпечуються вартами або бекетами на всіх виходах з району, що займають на відпочинку. Ці засоби мають на меті забезпечити гол. сили від тих частин ворога, що могли б обминути відділи маршових чат на дорогах і пройти в середину району розташування війська на відпочинку.

Маршові чати з'являються дуже економним способом охорони, бо не вимагають великої кількости сил. Найчастіше цей спосіб стосується в часі ночлігів, коли відділ приходить і розташовується пізно ввечері з тим, щоб вранці вирушити в дальший марш.

В цьому випадку, щоб зберегти сили, виставляються, замісць головних (бойових) чат, маршові чати і призначається в гол. силах черговий відділ на випадок потреби зміцнити чати.

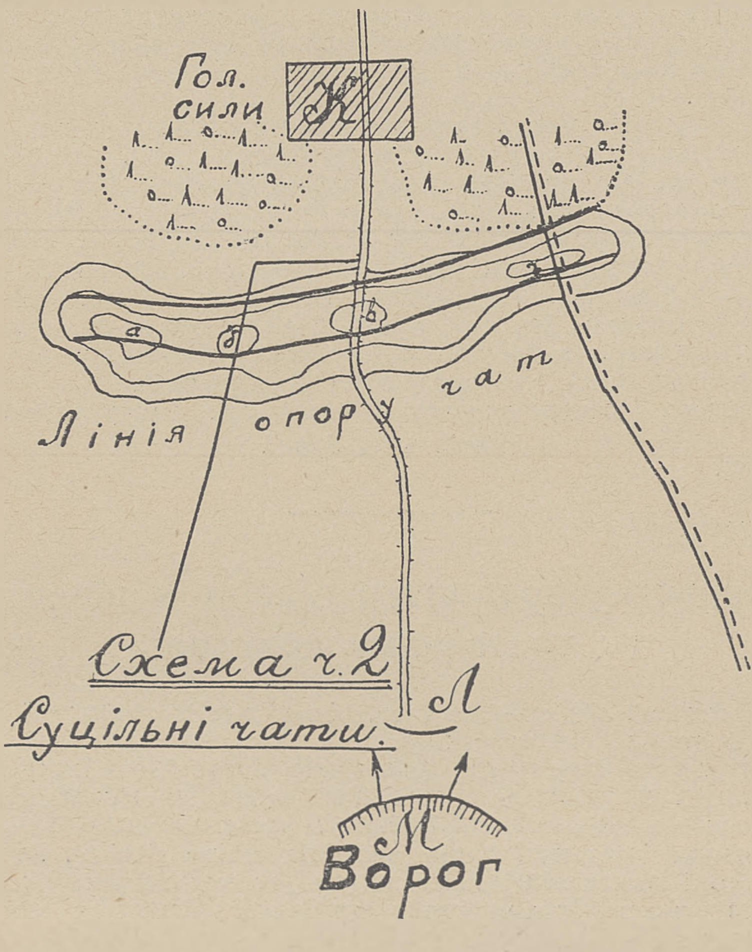
Чати суцільні (схема ч. 2). Завдання. Коли постій відбувається на такій відлеглості від ворога, що належить передбачати посування більших його сил на наші війська, що відпочивають, тоді охорона мусить бути міцніша й уявляти з себе таку перешкоду, що могла б затримати ворожий напад на певний час. В цих випадках необхідно вважати не тільки на дрібні відділи ворога, але й на більші його сили, що напевно будуть чинити активно не тільки вздовж доріг, але й на широкому фронті поміж ними. Тому суцільними чатами займають таку смугу, яка б дала можливість затримати ворога й дати головним силам вигідні обставини для зустрічі наступу ворога. На прикладі (сх. ч. 2) це виглядало б так:

Певна частина в складі різних родів війська прибула до району К і стає в ньому на відпочинок; завданням другого дня цієї частини буде марш в керунку Л. Ворог знаходиться в М на такій відлеглості, що має можливість дійти до К. ще під час відпочинку нашої частини. Якщо ворог займе домінуючі пункти місцевости а, б, в і г під час постою головних сил в К, то утруднить, навіть унеможливить вимарш нашої частини з району К в напрямку до Л, бо буде мати можливість обсервувати розташування наших військ в районі К, тобто, матиме спроможність обстрілу наших військ (відлеглість К від пунктів а, б, в і г рівна 4 кіл). Наші ж частини мусіли б в цьому випадку прийняти бій в дуже тяжких обставинах, бо вихід з лісів під огнем ворога не належить до легких завдань.

Тому, для забезпечення відпочинку в районі К, а також для можливости виконати дальше завдання, потрібно зайняти пункти а, б, в і г, відлеглість яких від району постою (4 кіл.) дозволить головним силам вже за 1—1½ год.

зміцнити відділи суцільних чат. Артилерія ж, що стоїть в К, може без зміни позиції обстрілювати ворога, що атакує позиції а, б, в і г.

Смуга, що на ній має бути зорганізований опір ворогові, називається лінією опору чат. Вона повинна бути міцно влаштована тоді, коли терен, що призначений для неї, необхідний і для дальших чинів головних сил; в такім випадку відділи чат отримують конкретне завдання втриматися на позиції до того часу,

коли підійдуть головні сили. В іншому випадку, коли головні сили знаходяться якраз на терені, вигідному до бою, а зокрема, коли дальше завдання не наказує посування в напрямку ворога, а навпаки — к-р заміряє уникнути бою, лінія опору чат відограє іншу ролю. Тоді відділи чат не отримують завдання триматися

на позиції, а тільки затримувати посування ворога, уявляючи якби дзвінок сполоху для головних сил.

Тому в завданню чат повинно бути докладно сказано: 1) чи лінія опору має бути утримана аж до часу інтервенції головних сил, що мають розгорнутися до бою на лінії опору чат; 2) чи теж чати мають право залишити позицію у випадку сильного напору ворога, повідомляючи негайно головні сили і затримуючи посування ворожих відділів.

Сила і склад суцільних чат буде залежати від їх завдання. Міцні чати виставляються тоді, коли потрібно зорґанізувати міцну лінію опору, що на ній мають битися також і головні сили.

Коли ж чати мають завдання лише попередити голов. сили про наступ ворога, то склад їх може бути менший. Переважно сила відділів, що призначені на зорґанізування суцільних чат з одиниць всіх родів війська, виносить від $^1/_6$—$^1/_3$ складу піхоти. Артилерія входить до складу чат в залежності від їх завдання; коли ж лінія опору чат має бути утримана, тоді приділяється до чат $^1/_3$—$^2/_3$ цілого складу артилерії. В випадку, коли властивості терену дозволяють, на лінії опору чат робляться обсерваційні пункти. Артилерія займає позиції в районі відпочинку гол. сил з таким обліченням, щоб могла підтримувати чати.

Кіннота й сапери входять до складу чат у міру потреби.

(Докінчення буде).

10/III 1937.

ЮРІЙ НАУМЕНКО.

Чинність передового відділу в кінноті на тактичному прикладі.

Передовий відділ — це специфічний витвір совітської тактики і статутів. Чинності його, як у піхоті, так і в кінноті, присвячено чимало параґрафів відповідних статутів та інструкцій.

Маючи на увазі, що орґанізація і озброєння кінноти значно змінилися від часів останньої війни, а в наслідок цього змінилися подекуди й тактичні форми чинности кінних відділів, не зайвим буде і нам ознайомитися на конкретному тактичному прикладі з властивостями чинів передового відділу, а зокрема з керуванням цим відділом у різних фазах бойової обстановки.

На поданому нижче прикладі зазнайомимося з працею командіра кінної сотні (зміцненої доданими частинами), що її виділено в передовий відділ, по орґанізації розвідки і руху, збору розвідчих даних, а також з чинами передов. відділу при вустрічі з супротивцем, при захопленні визначеної лінії на місцевості та при відході під натиском супр-ця на нову лінію. При

цьому будемо дотримуватися приписів совітських статутів та орґанізації частин, що прийнята насьогодні в червоній армії.

Завдання передового відділу — забезпечити головні сили, тобто охоронити їх та провадити розвідку в їх інтересах. При необхідності вступити в бій, треба так його орґанізувати, щоб, не допускаючи відокремленої поразки відділу (за винятком випадків, що вимагають самопожертви), прикрити доручений йому напрямок і здобути боєм відомості, потрібні командірові дивізії. Виконання цих завдань відбуватиметься на значній відділі від своїх військ (10—20 км.), на широкому фронті, часом з відкритими фланґами, при значній глибині маршового і бойового порядку (маючи на увазі всю систему розвідки й охорони).

Керування кінними відділами вимагає доброї орґанізації, гнучких та швидких способів праці, а також виразних, коротких наказів, донесень і сиґналів та швидкої їх передачі.

Слід мати на увазі, що вогнева сила сучасної кінноти, і то не лише в совітській армії, без порівнання більша від колишньої. Кінний полк червоної армії складається тепер з 4-х кінних сотень, сотні кулеметної, батареї протитанкових гармат, батареї полкової артилерії (75 мм.), відділів: саперів, зв'язку та хемічного і кількох радіостацій легкого типу. Кінна сотня має 4 чоти (приблизно по 30 шабель) і кілька ручних кулеметів на озброєнні та, яко помічні частини — рій керування і рій тилу. До кінних частин звичайно додаються, особливо в випадках спеціяльних завдань, механізовані одиниці: танкетки, броneавта, мотоциклі і т. п.

Переходимо тепер до конкретного прикладу ділань передового кінного відділу (сх. ч. 1).

4 кінна дивізія, після нічного маршу, о год. 3.00 15-VI зупинилася на великий відпочинок. 13 кінний полк — с. Косарево, 14 кін. п. — с. Новоселки. Решта частин — на захід від цих пунктів. Сторожова охорона — на лінії с. с. Городниця-Надчиці.

О год. 5.30 командір 1 сотні 14 кін. полку одержав усного наказу від старшини, що приїхав зо штабу дивізії:

„1) Повітрова розвідка виявила невеликі колони кінноти (силою до 1—2 сотень) коло 20 км. на схід від лінії с.с. Жорнище—Заболоття. О год. 5.00 вони посувалися в напрямі на захід.

2) Праворуч від нашої дивізії піхота провадить бій на південь від с. Підгайці.

3) Ваша сотня з чотою танкеток (5 танкеток), чотою станк. кулеметів (4 кул.), протитанковою гарматою, гарматою полкової артилерії, роєм саперів, хеміків і радіостацією—виділюється в передовий відділ дивізії. Напрямок руху:— с.с. Новоселки—Городниця—Ставок—Жорнище.

Ліворуч від вас висилається передовий відділ № 2 від 13 кін. полку (2 сотні), який на год. 11.00 має вийти на лінію: ліс „Середній" — ліс „Мокрий". Розмежовуюча лінія зним: с. Биваки—с. Чекно (для вашого відділу)—ліс „Середній" (для відділу № 2).

Ваше завдання: захопленням ліній: а) с.с. Ставок—Чекно на год. 9.30 і б) багно—с. Жорнище—кущі на північ на год. 10.45—забезпечити марш дивізії та виявити сили і склад кінноти супр-ця, що знаходиться на схід від с. Жорнище.

4) Термінові донесення по осягненню лінії с.с. Ставок — Чекно, потім с. Жорнище і далі що 2 години.

5) Штаб дивізії: с. Косарево—год. 8.30, с. Надчиці—год. 11.00.

6) Додані до сотні відділи прибудуть до вас о год. 5.50.

7) Ваш передов. відділ вирушає о год. 6.30 з с. Городниця."

Як бачимо, ком-р сотні має в свойому розпорядженні 50 хв., який час присвятить вивченню обстановки по мапі, орґанізації розвідки і похідної охорони та розрахункові руху.

Передовсім віддає розпорядження ком-рові рою керування:

„а) Від 1, 2 і 3 чот приготовити по одному роз'їзду, силою в 6 шабель з ручним кулеметом кожний. Ком-рам роз'їздів і ком-рові чоти танкеток прибути до к-ра сотні на год. 5.50.

б) Ком-рів чот і доданих підвідділів викликати до к-ра сотні на год. 6.00.

в) Додані підвідділи зустрінути і поставити на східн. околиці с. Новоселки.

г) Приготовити мапи для ком-рів роз'їздів.

Потім наказує бунчужному сотні:

а) Приготовити сотню до вимаршу на год. 6.30, а 4 чоту—на 6.15.

б) Поповнити до норми запас набоїв.

в) Евакуувати хорих людей і коней.

Ком-р сотні хоче вислати три роз'їзди, з яких середній має бути мішаний, тобто з доданими до нього танкетками. Висилати самий механізований роз'їзд, що часом рекомендується в совітській військовій літературі, не було б доцільним, бо танкетки з'являються лише вогневою силою й, як орґани обсервації, вони мало корисні з-за обмежености поля бачення під час руху. Повстає ще питання, чи призначати кінні роз'їзди всі від одної чоти, чи від різних чот. Більше промовляє за тим, щоб кінні роз'їзди, при русі частини вперед, призначати від різних чот, бо в цьому випадку кожна чота зберігає свою орґанізаційну цілість і, в випадку можливої акції, може прийняти на себе свій же роз'їзд. Висилаючи ж кілька роз'їздів від одної чоти, знесилюємо її і фактично виводимо з ладу, бо рештки цієї чоти не здатні до якоїбудь самостійної акції.

О год. 5.50 ком-р сотні дає завдання роз'їздам і напрямки їх руху.

Р-д № 1 посувається: с. Городниця — півд. узлісся лісу „Чорного" — півд. облямівка кущів на південь від висоти 150 — Хутір.

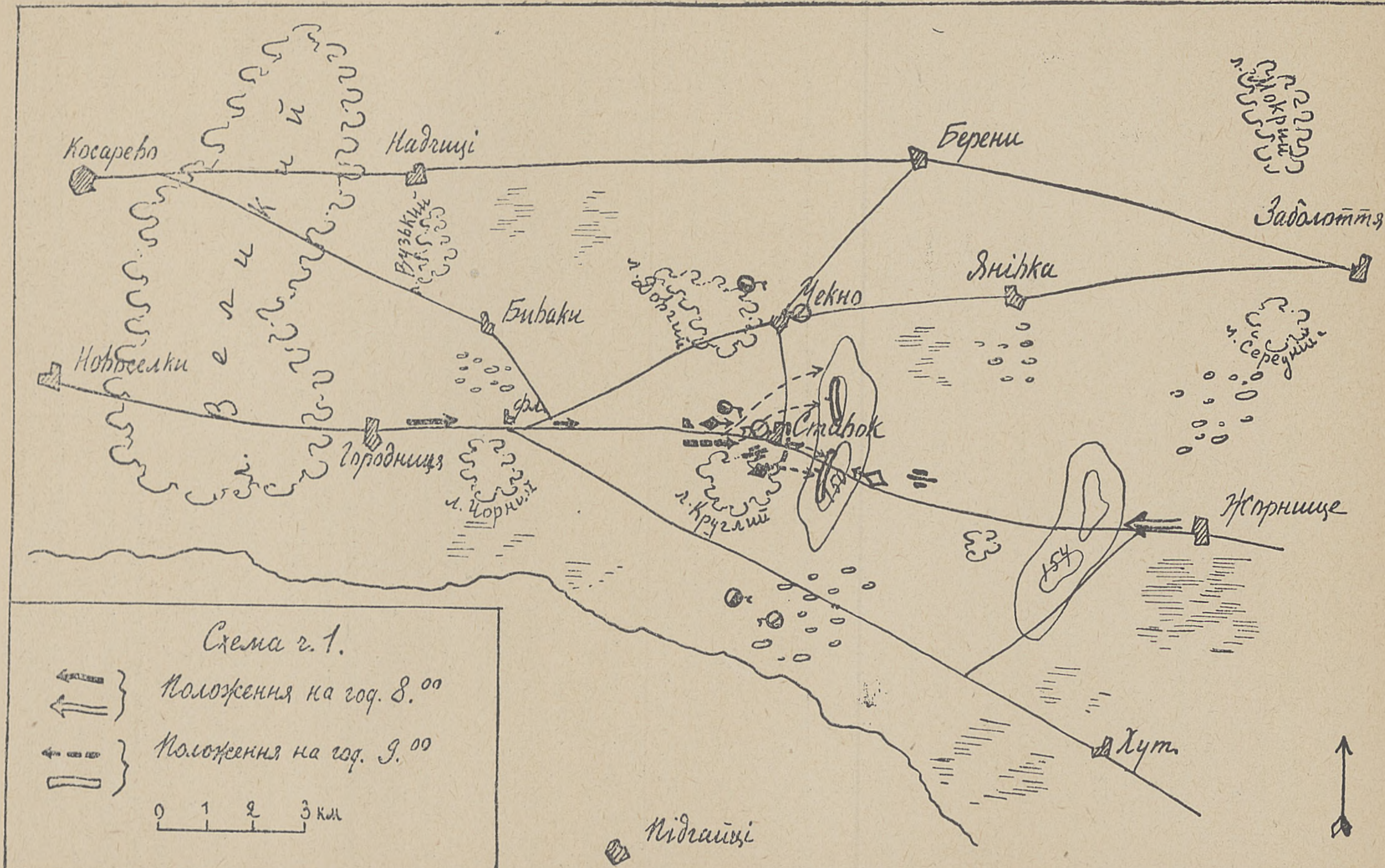
Р-д № 2 (з доданими 3 танкетками) — с. Городниця і далі по осі маршу передового відділу.

Р-д № 3—с. Городниця — Биваки—півн. узлісся лісу „Довгого" — с. Чекно—півн. облямівка кущів на північ с. Жорнище.

При цьому встановлюється спосіб і термін надсилання донесень роз'їздами.

О год. 6.00 ком-р сотні дає усний наказ командірам чот і підвідділів, в якому подає відомості про ворога, про вислані роз'їзди і сусідні частини та завдання передового відділу.

Встановлює порядок руху: а) Чолова застава — 4-та чота

Косарево
Надгиці
Берени
л. Мокрий
Заболоття
Вузький
Яніжка
Чекно
л. Довгий
Бибаки
Новоселки
Городниця
л. Чорний
Ставок
л. Круглий
Жорнище
л. Середній
154
Хут.
Підгайці
Схема ч. 1.
Положення на год. 8.00
Положення на год. 9.00
0 1 2 3 км

з 2 станк. кулеметами, протитанковою гарматою, роєм саперів, 3 хеміками і 2 танкетками. Рух по осі маршу. Вихідний пункт— східня околиця с. Новоселки о год. 6.15. б) Головні сили — 1, 2 і 3 чоти, рій керування, хемічний, гармата полк. артилерії, 2 станк. кулемети, рій тилу. Вихідний пункт там же о год. 6.30.

Дозори, обсервація протилітакова, протитанкова і протигазова: праворуч—1-ша чота, ліворуч—2-га чота, в тил—3-тя чота. Сиґнали: алярм протилітаковий і протигазовий—труба й серія червоних ракет; алярм протитанковий — труба й серія зелених ракет.

Сам ком-р сотні перебуває в голові головних сил.

Чи не було б кориснішим перебування ком-ра сотні не при головних силах, а при чоловій заставі? В даній ситуації буде однак ліпше, коли ком-р залишиться при ядрі своєї сотні. Цілий передовий відділ порівнююче невеликий, а чолова його застава може опинитися в такому положенні, що буде якийсь час відрізана від ядра, або (що більш можливе) в дуже швидкому темпі втягнута до акції. В таких обставинах, при досить значному віддаленню її від ядра (2—2$^1/_2$ км.), к-р сотні, що буде перебувати при ній, може бути позбавлений можливости швидкої реакції за поміччю головних сил на нову обстанову.

О год. 8.00 ядро сотні доходить до лісу „Чорного" (схема, ч. І). Чолова застава пройшла роздоріжжя (дороги на с. с. Ставок і Чекно), а роз'їзди знаходяться ще на 3 — 4 км. попереду. Такі значні дистанції поміж поодинокими ланками цілої системи руху не є завеликі, беручи під увагу далекосяжність арт. вогню та можливість зустрічі з швидкохідними механізовано-моторизованими частинами ворога. Ком-р перед. відділу повинен так реґулювати швидкість руху головних сил, щоб дистанції ці не зменшувалися.

О год. 8.15 ком-р сотні отримує донесення від роз'їзду ч. І:

„Год. 7.55 зустрів роз'їзд ворога з 5 коней в 1$^1/_2$ км. на південь від лісу „Круглого". Ворог сховався в кущі на південь від вис. 150".

Водночас надходить донесення від роз'їзду ч. 2:

„Год. 8.00 в 1 км. на захід від с. Ставок розсіяв роз'їзд вор-га з 10 коней. Один забитий кіннотчик належить до 20 кін. полку".

Наш літак скидає донесення:

„Колона кінноти довжінню коло 200 мтр. пройшла/ о год. 8.00 с. Жорнище в русі на захід".

Ком-р передового відділу, ознайомившися по мапі з ситуацією, приходить до висновку, що противнього знаходиться кінний відділ силою в 1 сотню, який може бути розвідчим або передовим відділом ворога. Посилає зараз же донесення до штабу див., використовуючи радіостацію, якщо промінь її ділання на це дозволить. Таке ж повідомлення посилає до передового відділу ч. 2 кінним посланцем.

Ком-р сотні рішає приспішити рух, щоб упередити в-га на лінії Ставок—Чекно. О год. 8.50 ядро сотні дійшло до окремої

будівлі на шляху між лісками. Тут ком-р сотні почув рушнично-кулеметну стрілянину в напрямку с. Ставок. Доручивши заступникові провадити ядро сотні до лісу „Круглого", сам з ком-м рою керування, одним зв'язковим, обсерватором і коневодом виїздить до чолової застави, що зупинилася на східній околиці с. Ставок. Там, о год. 9.00, ком-р сотні отримує від нач. застави відомості, що її рух зупинено було вогнем станкових кулеметів з висоти на північ від дороги, а на вис. 150 видно до 20 чол. піших. Наші танкетки обстріляно гарматним вогнем з-за висоти, після чого вони відійшли на північ. - східнє узлісся лісу "Круглого". Дві бронемашини ворога спробували заатакувати чолову заставу, але вогнем протитанкової гармати одну машину підбито, а друга сховалася за висотою. З напрямку с. Берени чути гарматну стрілянину. Наш роз'їзд ч. 3 вибив ворожий роз'їзд з с. Чекно.

На підставі повищих даних ком-р сотні оцінює обстанову, що вимагає прийняття швидкого рішення і енерґійной акції. Вважаючи, що лише після зайняття лінії висот за с. Ставок можна буде дослідити сили і рух ворога, ком-р сотні рішає відкинути передові частини в-га і зайняти лінію вис. 150 — с. Чекно до часу виявлення положення на фронті передового відділу ч. 2 (схема ч. 1).

Чоловій заставі (4-та чота, 2 станк. кулемети, протитанкова гармата) наказує він атакувати вздовж дороги і захопити вис. 150, де й окопатися. Атаку розпочати після сиґналу (2 червоні ракети).

Сам ком-р сотні їде на півн. узлісся лісу „Круглого", де о год. 9.10 зосередилося ядро сотні. Там наказує гарматі полк. артилерії зайняти позицію на півн.-схід. узліссі, здушити вогневі пункти на вис., що на північ від дороги, і обстріляти спішені частини ворога на висотах проти с. Ставок. Підлеглим командірам подає своє рішення, знайомить з обстановою і дає усний наказ:

„а) Чоті танкеток атакувати вздовж дороги на вис. 150 і після атаки стати на півн. узліссі лісу „Круглого".

б) 2-ій чоті з 2 станк. кулеметами атакувати висоту на північ від дороги і, здобувши її, окопатися.

в) 3-ій чоті атакувати уступом з 2 чотою. Після атаки повернутися до лісу, залишивши один рій з ручним кулеметом у с. Чекно.

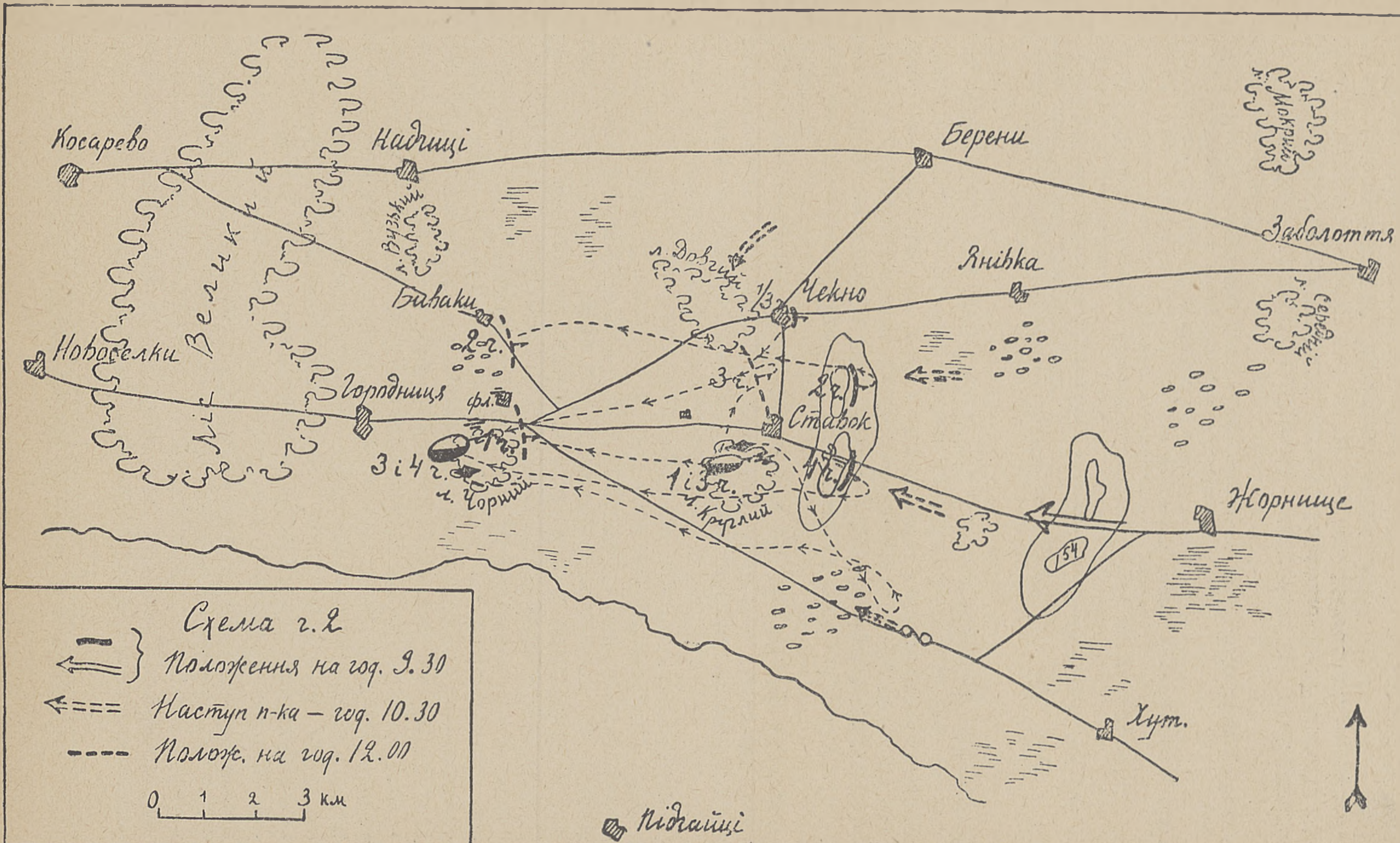
г) Рою саперів поробити засідки на дорозі проти бронемашин і допомогти уміцнити позиції 4 і 2 чот на висотах.

ґ) 1-ша чота—в резерві в лісі „Круглому".

д) К-р рою керування має орґанізувати обсервацію флянґів та прийняття донесень від літаків".

О год. 9.20 чоти з вихідного положення на півн. узліссі лісу „Круглого" розпочинають атаку, внаслідок якої ворога відкинено з висот. В цей час літак скидає донесення: — „Сливе полк кінноти пройшов с. Жорнище о год. 9.00".

Ком-р сотні потверджує своє попереднє рішення боронити

Косарево
Надчиці
Берени
Заболоття
Яніўка
Чекно
1/3
л. Вузький
л. Довгий
л. Мокрий
л. Середній
Ліс Великий
Новоселки
Бабаки
Городниця
фл.
2 г.
3 г.
2 г.
4 г.
Ставок
3 і 4 г.
ч. Чорний
1 і 3 г.
ч. Круглий
Жорнище
154
Хут.
Підгайці
Схема ч. 2
Положення на год. 9.30
Наступ п-ка – год. 10.30
Полож. на год. 12.00
0 1 2 3 км

лінію вис. 150 — с. Чекно, затримуючи посування ворожої кінноти. Ком-рові рою керування наказує підготовити обсерваційний пункт на півн. - східньому узліссю лісу „Круглого", а бунчужному — розмістити рій тилу на західньому узліссю.

Від год. 9.50 передовий відділ знаходиться в бою на лінії вис. 150 — с. Чекно із спішеними частинами ворожої кінноти. О год. 10.20 ком-р сотні довідується, що самокатна ґрупа в-га до 50 чол. пройшла перехрестя дороги Хут. — с. Городниця на схід від кущів. В той же час бачить з обсерв. пункту, що до двох чот піхоти охоплює с. Чекно і ліс „Довгий" з лівого фланґу. Штаб див. передає по радію, що передов. відділ ч. 2 під натиском піхоти в-га і танків почав відходити на лінію с. Надчиці — ліс. „Вузький".

Ця обстанова створює безпосередню загрозу обхоплення обох крил передового відділу і тому ком-р сотні рішає зробити відскок на нову позицію втил, видаючи такий наказ (схема ч. 2)":

„а) Чоті танкеток розсіяти самокатну ґрупу ворога, після чого відійти до лісу „Чорного".

б) 1-ій чоті з 2 станк. кулеметами і протитанковою гарматою — боронити відтинок: східне узлісся лісу „Чорного"—фільварок. Позицію зайняти на год. 11.15.

в) 2-ій чоті з 2 станк. кулеметами, після відскоку з лінії висот, зайняти оборонну лінію на відтинку: кущі на південь від с. Биваки—с. Биваки. Позицію зайняти на год. 11.40. 2 станк. кулемети на час відскоку переходять до 3-ої чоти.

г) 4-а чота з гарматою полк. артилерії відходить на зах. узлісся лісу „Чорного", де стає в резерві сотні. Гарматі, зайнявши вогневу позицію, прикривати вогнем відхід наших чот. 2 станк. кулемети передати до 1-ої чоти.

ґ) 3-ій чоті з 2 станк. кулеметами, перебраними від 2 чоти, прикривати відхід 4-ої і 2-ої чот, затримуючися на лінії с. Ставок—півден. узлісся лісу „Довгого" до год. 10.50, після чого відходити на зах. узлісся лісу „Чорного" в резерв сотні, відсилаючи кулемети до 2-ої чоти. Протитанковій гарматі затриматися на східн. околиці с. Ставок і відходити разом з 3- ю чотою.

д) Саперн. рою зробити протитанкові перешкоди на роздоріжжю у ліса „Чорного".

е) Рій тилу відходить до с. Городниця."

Повищі розпорядження передаються ком-рам танкетної чоти, 1-ої і 3-ої чот—особисто, а ком-рам 2-ої, 4-ої й кулеметної чот та гармат — через зв'язкових.

Ком-р сотні особисто перевіряє початок відходу передових чот (год. 10.40), після чого з роєм керування їде на східнє узлісся лісу „Чорного", де перевіряє зайняття оборонної позиції 1-ою і 2-ою чотами.

Ком-р рою керування орґанізує на нових становищах обсерваційний пункт і безпосередню обсервацію фланґів.

Для зв'язку з передов. відділом ч. 2 висилається підстаршину з одним кіннотчиком.

При студіюванні повищого тактичного прикладу, особливу увагу належить звернути на розрахунок часу в кожному окремо-

му випадку віддачі розпоряджень ком-ром сотні. Треба здавати собі справу, що бойова обстанова вимагає з одного боку швидких розпоряджень, а з другого боку—перепровадження в життя цих розпоряджень (передача їх по належності, виконання підлеглими орґанами) напотикають на певні труднощі і вимагають звичайно довшого часу, ніж це може здаватися на перший погляд.

При зазнайомленні із способами керування в різних положеннях зміцненою кінною сотнею, впрост впадає у вічі значно більша ускладненість праці ком-ра сотні. Він мусить вміти оперувати різноманітними засобами, координувати їх чини і використовувати кожний з них на найвластивішому місці і в найвластивіший момент.

Ю. ТИМОШЕНКО,
Підполковник
інженерних військ.

Інженерні війська.

І. ПРИЗНАЧЕННЯ та ЗАСТОСОВАННЯ ЇХ В МОДЕРНІЙ ВІЙНІ.

Призначення інж. військ. В стародавні часи інж. відділи повставали тимчасово, яко допомогові відділи армій, що змагаються. Потім, дорогою довгої еволюції, помалу перетворюються вони в окремі частини і вкінці Наполеон I підносить їх до гідности окремого роду військ.

Від того часу зростає значення інж. військ і вони стають одним з головних чинників, що впливає на наслідок воєнних подій, як під поглядом операційним, так і тактичним.

Але, дарма що Світова війна цілком ясно підкреслила, що інженерні частини мають складати окремий рід війска, в багатьох випадках у нас вважали їх за щось помічне, не обов'язкове в модерній війні. Погляд цей виникав з фальшивого зрозуміння призначення інженерних військ.*)

---

*) Як приклад можна навести:

Коли я в 1920 році привів до Бучача зформовану мною Окрему Запоріжську Залізничну сотню (була зформована з решток 1 окремого Запоріжського Залізничного куреня, якого я був командіром) в складі: 7 старшин, 180 підстаршин і козаків та кінну чоту підривників в складі 1 старшини і 20 підстаршин і козаків, то, по перегляді, Командуючий Армією, звертаючися до оточення, сказав: „Така сила людей пропадає і відходить втил". Все ж він дав себе переконати й відібрав тільки кінноту, але незабаром мусив змінити свою думку і навіть мав замір розгорнути сотню в полк. Сталося то після того, як сотня прийняла, третього дня по свойому прибуттю на фронт, експлоацію залізниці від Чорткова цо Ніжньова, потім від Ніжньова до Хриплина і Станіслава, одночасно даючи свої бриґади машиністів на панцерні потяги, відбудовуючи мости в Ніжньові, Галичу та Іезуполю і допомагаючи в заготовці тимчасового мосту 6 технічній сотні (міст цей був видісланий до Городенки і по ньому 3-тя Залізна дивізія перейшла Дністер). По відвороті большевиків ця залізнична сотня відбудовує залізницю до Ярмолинець й обслуговує її, а в тяжкий мент приймає, як бойова одиниця, участь в боях з большевиками від Проскурова до Жмеринки і при відвороті до Підволочиська.

Служба помічна, як звичайний чинник помічничий, на перебіг операцій має вплив тільки посередній, застосований до певного маневру, од якого залежне його вжиття. В той час, наприклад, будова мосту або виконання переправи може цілком змінити перебіг даної акції, а брак мосту стає на перешкоді виконанню операції, а тому робить безпосередній, часом і вирішальний, вплив на остаточний її перебіг.

З цього підходу до справи випливають певні внески. Кожний з родів війська з'являється одною з головних складових частин машини, якою є велика військова одиниця, а „служба" є тільки елементом доповнюючим, часто необхідним, але тільки потрібним яко засоб, що полегчує працю самої машини.

Для того, в стосунку до нашої теми, концепція „військо" накидає нам, хоч і підпорядковану, співпрацю командіра інженерної частини з командіром великих бойових одиниць, для запевнення безпосередньої співчинности в бою (спеціяльно, коли справа про пристосовання терену), тоді як концепція „служба" допускає тільки виключно поміч, що не має безпосереднього впливу на перебіг акції.

Співчинність з іншими родами війська накидає певний орґанічний поділ інжен. частин, що запевнює раціональну їх участь в кожній акції. Для того в кожній окремій одиниці бачимо певне раціональне зґруповання орґанів, відділів і засобів технічних, що призначені для забезпечення власних потреб, а також для забезпечення одиниць, йому підлеглих.

Розміщення інженерних сил у війську таке: армія має інжен. частини всіх фахів і великі матеріяльні запаси, що дозволяють діяти на великому просторі і в широких рамах часу; в корпусі можливості ці більш обмежені, а дивізія розпоряджує тільки одиницями, що надаються до негайного вжиття для польових загальних праць; забезпечення ж її дозволяє тільки розпочати технічну акцію, чекаючи помочі вищого командування. При цьому треба зазначити, що інженерна частина є місцем зосередження фаховців, до яких треба додати певну робочу силу.

Нормально, під час війни, інж. частини повинні бути уґруповані вздовж фронту і втил, відповідно нагальности їх вжиття, рухливости окремих їх елементів, в залежності від планованої операції і, вкінці, в залежності від постачання їм матеріялів стосовно до можливого розвою операції.

Місце командірів інж. частин обок тактичного командування і завданням їх є проєктування, орґанізування, керовництво, співчинність і контроля технічних праць, залежно від положення і згідно з отриманими диспозиціями, а також згідно з інструкціями к-ра вищої інженерної одиниці.

Праця інж. війська полягає на приготовленні, підтримці і співчинності в акції великої бойової одиниці. Головний же її напрям і сили звернуті мусять бути на орґанізацію терену. Тепер інж.

відділи виконують спеціяльно фахову і загального значення працю, а саме:

а) сітка зв'зку командування,
б) комунікації (залізниці, дороги, вузькоторовки, мости та інші переправи),
в) забезпечення матеріялами,
г) знищення,
ґ) фортифікації (шанці, перешкоди, захистки та інше),
д) маскування.

Крім цих технічних операцій в їх обсяг входять ще і „служби" в стислому значенню цього слова (направи, репарація доріг, будова помешкань, оборона протигазова і т. п.).

З поділом частин зв'язаний поділ парків з начинням і матеріялами.

В сукупності ж ця праця має завданням якнайкраще скоординування маневру технічного з загальним маневром командування. Проблема ця вимагає вступного докладного розрахунку, бо від нього залежить перше уґруповання частин, матеріялів, а також відповідний поділ завдань поміж одиницями окремих фахів.

Маневр технічний, пристосований до маневру тактичного, вимагає, як і в інших родах війська, усталення відповідних фаз в простуванню до окресленої мети.

Ці окремі фази мусять бути відповідно узгіднені, при чому в засаді має бути завше масова участь інж. частин в маневрах, а то через те, щоб, як і в артилерії дивізійній, було б безпосереднє підпорядкування всіх інж. частин одному командуванню.

В надзвичайних тільки випадках можна приділювати інж. частини до інших родів війська, але тільки для виконання певних спеціяльних і наперед окреслених робіт, по виконанню яких ці відділи мусять негайно повернутися під команду свого командіра. В жадному разі не можна допускати розпорошування інж. сил, бо вони потрібні в своїй масі для вжиття на користь цілої дивізії. В противному випадку трудно зреалізувати якийбудь технічний маневр, що завше мусить бути основою чинности інж. війська.

Чинність інженерних частин. Щоб знайти синтезу вжиття інж. військ, треба зіставити схематично технічні операції великих бойових одиниць в різних фазах маршу і боїв.

В доповнення отриманих відомостей, що зібрані дорогою розвідки, допиту полонених і контр-розвідки, треба ще зробити літничу розвідку старшинами-саперами для запізнання з напрямом маршу, станом доріг і мостів, знищень і фортифікацій, а також природними перешкодами, що має основне значення для загального плану діяння.

В далекій розвідці великої швидкої одиниці командір інж. частин має завданням зробити технічну розвідку, запевнити переправу через природну перешкоду, провізорично направити

знищення і зробити дороги доступними для артилерії. Здобуті відомості, за поміччю зв'язку, переказати втил.

В близькій розвідці праця інж. відділів має той самий характер, але в значно зменшеному ступеню як в часі, так і просторі. На перше місце висувається тут швидка направа доріг і переправ на шляху руху війська.

Ця вступна акція інж. частин, в хвилиною розпочаття маршу головних сил наперед, значно поширюється. До старшин-саперів належить: поповнити технічну розвідку; до саперних частин — усунення перешкод, зміцнення або будова мостів, направа і поширення доріг. Ці завдання часто вимагають висунення саперних частин поза передню сторожу; решта ж частин машерує, відповідно поділена між переднею сторожою й головними силами.

По мірі здобування відомостей і наближення до ворога, командір великої бойової одиниці оформлює свою децизію і ступнево її поширює в наказ до наступу. Рівнобіжно до цього командір інженерних частин оформлює і свій технічний маневр, що є підставою для вжиття частин під час вступної акції і орґанізування переслідування; подробиці ж і втягнення технічних частин в акцію будуть залежати від положення, а напрямною в цьому керунку буде прийнятий вступний маневр. При обороні ж, до плану тактичного діяння командіра пристосований план вжиття інженерних частин та їх робота. Тут розглянені вище засади мусять бути застосовані повністю.

В обороні сталій, а також і позиційній війні звичайно найчастішою буде наступна черга праць:

1) Роботи, що полегчують залозі оборону (пункти обсервації, урядження флянкування, місця командування, сітка зв'язку, комунікація і т. п.).

2) Роботи для утруднення ворожої акції (перешкоди, зміцнення, маскування і т. п.).

3) Роботи по охороні залоги (шанці, важніші захистки, газова оборона і т. п.).

Тому незмірне важне приділення інжен. відділів до резерви.

При відвороті акція інж. частин набирає спеціяльного значення. Командіри їх, поза нормальним технічним розпізнанням, мусять передбачати і опрацьовувати плани знищення важніших об'єктів (мостів, залізниць, шос і т. п.), що виконуються масово, по відтинках, стосовно до руху.

При форсуванню чи обороні ліній водних і мінній війні акція інж. частин має спеціяльне й основне значення. Від неї залежить дальший розвій тактичного маневру.

Т е х н і ч н а с л у ж б а. Як зазначено на початку, „служба" не впливає в засаді й безпосередньо на маневр великих бойових одиниць. І хоч „служби" мають велике значення, але воно не виходить поза рамки забезпечення. Завданням їх є запевнити частинам бойову здібність і можливості життя в полю за поміччю шерегу праць і чинностей. Ці останні обіймають: поповнення,

евакуацію, направу матеріялів чинних інж. частин, підготовку помешкань, забезпечення водою і опалом, утримання в доброму стані доріг, будову й утримання зв'язку і електричної сітки, експлоатацію залізниць, вузькоторовок, чинну газову оборону, реквізицію місцевих засобів і т. п.

Висновок. Роля, яку в модерній війні виконують інж. частини, допроваджує до сформулювання висновку, що інж. війська в руках командіра великої бойової одиниці становлять правдиву інж. зброю, здібну до негайного вжиття в приготовленню і розвитку як оперативного, так і тактичного маневру.

Часто інж. частини виступають як зброя активно, коли справа полягає в перепровадженні, за поміччю технічних сил, швидкої і надзвичайної акції тактичного характеру рівнобіжно з чинністю інших родів війська.

Інтервенція інж. військ необхідна у всіх фазах бою в рамах від армії до дивізії.

З цього стану річей випливає необхідність ясного усталення способу вжиття інж. частин в бою. Командір великої бойової одиниці, що комбінує і узгіднює спільну діяльність усіх родів війська, мусить визначити завдання інж. частинам, а командіри останніх мають розвинути і зреалізувати ці завдання в формі раціонального маневру. Це вимагає стислого порозуміння, що повинно створити потрібні умовини для виявлення ініціятиви і свідомого, на кожний раз, взяття на себе повної відповідальности.

Вжиття інж. військ. Інж. частини повинні бути вживані тільки в своїй сукупності, чого вимагає мала їх кількість, бо, без можливо найбільшої ощадности, технічний маневр стає неможливим. Вище командування мусить ясно собі здавати справу, що технічне знаряддя обумовлює певні границі діяльности і можности відділу; техніка ж є істотним чинником, що разом можуть рішуче вплинути на остаточний наслідок.

Тільки атмосфера спільного довір'я, зрозуміння взаємних потреб і можливостей до їх задоволення та здатність до найбільшого напруження зусиль створять підставу одностайних поглядів та спільної думки в чині.

В тих умовинах праця інж. війська, спільно з іншими родами військ, дасть гармонійну цілість, що простує лоґічно і певно до визначеної цілі.

Каліш, 1 вересня 1936 р.

РОЗДІЛ II.

До вояцтва армії У. Н. Р.

Недавно з'явилася книжка ґенерала Кутшеби „Виправа Кійовська" (наклад Гебетнера і Вольфа, Варшава). Ця книжка для нашого вояцтва виявляє великий інтерес вже тому, що торкається одного з найважливіших періодів нашої минулої визвольної боротьби, коли наше військо разом з армією Польською боролося за створення Суверенної Української Держави. Документально стверджені в книжці політичні і стратеґічні інтенції тодішнього Вождя Польського народу щодо України. Шляхом глибокого аналізу і незбитих лоґічних міркувань доведено, що ті інтенції випливали орґанічно як з тодішніх кон'юнктуральних, так і тривких життьових політично-стратеґічних інтересів польського народу. Хоч є деякі історичні нестислості в освітленні нашої визвольної боротьби, хоч невповні освітлені причини повільности розгортання нашої армії в травні 1920 р., але поперше спотикаємо в польській військовій літературі такий об'єктивний, поважний, широкий підхід до визвольної боротьби нашого народу та до чинів нашої Армії. До цього часу ми спотикали лише легковаження та епізодичне освітлення нашої боротьби і чинів війська з тенденцією in minus для нас.

Авторитет Автора, що займає високе становище Коменданта Вищої Военної Школи в Польщі, в значній мірі спричиниться до відповідного наставлення польського суспільства і військовости до недавнього нашого минулого.

Помимо своєї наукової вартости воєнно-історичної, ця книжка посідає надзвичайно високу наукову вартість воєнно-теоретичну. Це властиво є, так би мовити, прикладний підручник стратеґії і оперативного мистецтва, основні засади яких уяскравлено на тлі документально встановлених історичних фактів. Освітлюючи Київську операцію, автор розгортає образ того, як в найвищому вершку державного устрою, де сполучуються політика й стратеґія, повстають певні ідеї, думки і заміри широкого стратеґічно-державного значення; як далі з тих ідей повстає план певної операції, що заздалегідь мусить бути всебічно обдумана і підготовлена щодо концентрації в відповідному місці і часі живих сил та потрібних матеріяльних засобів; вкінці, як операційні плани здійснюються через тактичні чинності військових відділів. І навпаки, на цьому ж тлі історичних фактів, автор змалював вплив тактичних ділань на операції та рішаюче значення вислідів останніх для стратеґічно-політичних концепцій. Принагідні науково стислі дефініції дають можливість уважному читачеві скласти собі ґрунтовне поняття про основні елементи так складного і тяжкого воєнного мистецтва на всіх його поверхах — од найвищого до найнижчого. Подано вичерпуючий матеріял для зрозуміння причин успіхів та невдач, уважне застановлення над яким дасть можливість кожному воякові поширити та

поглибити свій воєнний світогляд і стати свідомим виконавцем покладених на нього завдань. Солідні студії поданого в книжці матеріалу дадуть змогу кожному воякові витягти науку на майбутнє, що вкаже шлях до перемоги, допоможе кожному воякові зрозуміти, що перемога є підсумком жертвених і доцільних зусиль всіх складових чинників війська, керованих однією волею; що найвищим гонором вояка є сумлінне виконання покладених на нього завдань, як би вони з погляду локальних обставин не видавалися безсенсовними. Що кожна військова менша комірка працює передовсім на користь більшої, а не на свою власну.

Взагалі уважне студіювання цієї книжки допоможе зрозуміти багато правд воєнного мистецтва.

Гідне як найбільшого наслідування відношення автора до учасників діянь, що своїми рішеннями та поступованням спричинилися до неґативного їх висліду. Подано все, що так чи інакше вплинуло на рішення і поведінку завинившого к-ра, аж до освітлення рис його характеру і ментальности. Але нема безпосереднього осуду, плямування, ганьблення і т. п., що досить часто можна спіткати в творах наших мемуаристів та істориків, та ще в досить примітивній формі. Це виникає не тільки з істоти наукового освітлення історичних подій, а з лицарського відношення до товаришів по зброї, з поваги перед збройним чином на полі Слави і Крови. Повторюю, що це високо культурне відношення до учасників боротьби необхідно засвоїти і нам.

З огляду на повище рекомендую цю книжку нашому вояцтву для поважних студій. Висока ціна (18 зл.) не може бути перешкодою, бо такі студії найдоцільніше відбувати невеликими ґрупами і тоді купівля книжки вскладку не буде тяжкою.

В. Сальський,
Ґенерал.

24.V.37.

Стан світового літництва*)

Літництво нині один із головних чинників узброєння держав, їх оборони від небезпеки. Для сильних воно — досконалий засоб нападу, для слабих — грізьба із необчисленими наслідками.

Німецька літнича преса, якої одним із головних завдань є усвідомлювати своє суспільство про повітрову небезпеку та спонукати його до складання жертов на розбудову власного літництва, оцінює „літничі сили світу", як подається нижче (Luftwehr №№ 1, 2, 3, 1936).

АМЕРИКА (Сп. Д. П. А). Літаків: суходільної армії 1.509, флоти 1.193, разом **2.703** літ.

Літничий бюджет — 120.236.210 амер. дол.

Особовий склад: старшин, підстарш. і рядовиків разом 31.251 чол.

АНҐЛІЯ. Літаків: бомбових 528, спортових 255, розвідчих 204, ве-

*) На 1.III.1936 р.—За журналами: 1) „Morze", 1936. № 6, 2) „Lot i obrona przeciwlotnicza", № 7, 1936.

ликих воднолітаків (гідроплянів) 38, разом 1.025 + 100% резерви = **2.050** літ.

Літничий звичайний бюджет — 29.186.100 фнт. штерл.

Особовий склад: старшин 3.298, підстаршин і рядовиків 26.107.

БЕЛЬҐІЯ. Літаків: у лінії 440, в резерві 260, разом **700** літ.

Особовий склад: старшин 125, підстаршин і рядовиків 2.850 чол.

ЕСТОНІЯ. Літаків: 100 разом із резервою = **100** літ.

ІТАЛІЯ. Літаків: бомбових 480, спортових 336, розвідчих 403, разом 1.219 + 881 резерви = **2.100** літ.

Літничий звичайний бюджет 849.605.000 лірів.

Особовий склад: старшин 3.061, підстарш. і рядовиків 37.422 чол.

ЛИТВА. Літаків 90 + 20 резерви, разом 110 літ.

ЛОТВА. Літаків 50 + 10 резерви, разом 60 літ.

НІМЕЧЧИНА (за московськими джерелами). Літаків: **2.500** разом.

Цей стан мав незабаром осягнути 5.000 літ.

Особовий склад: старшин, підстаршин і рядовиків 45.000 чол.

Літничий бюджет 1935 р. — 211 міл. марок.

ПОЛЬЩА (за німецькими джерелами). С у х о д і л ь н е л і т н и ц т в о: 6 ескадр по 10 літаків, разом 60; 27 ескадр по 11 літаків, разом 297; 16 спортових ескадр по 12 літаків, разом 192; 6 бомбових ескадр по 10 літаків, разом 60, всього 609 літ.

М о р с ь к е л і т н и ц т в о. 3 лінійні ескадри—50 літаків, 2 бомбові ескадри 24 літ., 4 спортові ескадри—48 літ., разом літаків 122. Крім того шкільних літаків 217 і в резерві 560. Всього—**1.508** літаків.

Особовий склад: 1.555 старш., 1254 підстарш. і 11.645 рядовиків.

РОСІЯ. Літаків: в І-ій лінії 3.182 літ., в резерві 954, разом **4.136** літ.*), із цього 30% спортових, 30% бомбових, решта—розвідчі й інші.

РУМУНІЯ. Літаків: в І-ій лінії 421 літ., в резерві 488, разом **910** літ.

ФІНЛЯНДІЯ. Літаків разом **100**.

ФРАНЦІЯ. Літаків: бомбових 410, спортових 622, розвідчих 1028, разом 2060 літ. В першій лінії разом із резервою 2.270, в школах 1070 літ., всього **5.400** літ.

Літничий звичайний бюджет 1.494.520.000 франків.

Особовий склад: старш 3.172, підстарш. і рядовиків 51.484 чол.

ЧЕХОСЛОВАЧЧИНА. Літаків: бомбових 138, спортових 270, розвідчих 240, разом 648 літ. (6 літничих полків); в резерві й виробі 658 літаків; всього **1.305** літ.

Особовий склад: старшин 695, підстаршин і рядовиків 6.382 чол.

З цього складу літає: 618 старш., 633 підстарш., разом **1.231** чол.

ЮГОСЛАВІЯ. Літаків: в 1-ій лінії 470 + 360 в резерві; во флоті 97 + 43 в резерві, разом 567 + 403 в резерві, всього **970** літ.

Особовий склад: старш. 980, підстарш. 1.600, рядов. 2.600 чол.

ЯПОНІЯ. Літаків: загально суходільних і морських літаків – **2.050** літ.

Особовий склад: 22.000 старшин, підстаршин і рядовиків.

Літничий бюджет = коло 400 мільонів п. зл.

---

*) Згідно із пізнішими відомостями — до 9000 літаків, що висувало б С.С.С.Р. на 1-е місце. — Ред.

* * *

Отже Франція займає*) I місце по кількості літаків, II—Московщина, III — Америка, IV — Німеччина, V — Італія, VI — Анґлія, VII — Японія, VIII—Польща, IX—Чехословаччина, X—Югославія, XI—Румунія, XII — Бельґія, XIII — Фінляндія, XIV — Литва, XV — Естонія і XVI—Лотва.

* * *

З допомогового війська літництво стає одним із головних родів війська й росте в швидкім темпі. Технічне удосконалення дало літництву небувалий розвій і роля його в майбутній війні буде надзвичай велика. Задля літництва воєнна небезпека розтягається з простору поля бою та театру війни на цілу державу, на всіх її горожан, не виключаючи жінок і дітей. Ця небезпека примушує народи шукати захисту в силі власного літництва.

Звідси щораз ростуть повітрові флоти. Коли сусід сильний у повітрі, треба для своєї оборони бути йому рівним або ще сильнішим. Якщо ворог має кращі, швидші й досконаліші літаки, то його сусід мусить дорівнятися йому або перевищити його, щоб не залишитися позаду.

Почалися випередки в узброєнні, сиплються величезні бюджетові суми, що призначені на дозброєння повітрової флоти. Множиться ліс комінів фабрик воєнного промислу; наука, досвід і техніка працюють без відпочинку над щораз досконалішими й міцно узброєними типами літаків.

Повстають повітрові армії, щораз більші, щораз грізніші. На перший план висовуються бомбові літаки — вони рішають, вони творять властиву істоту повітрової небезпеки. Вартість повітрової армії обчислюється в кількостях тонн бомб, що здатні унести бомбові літаки...

Згідно з московськими джерелами**) в однім нападі літаки повітрових армій Анґлії й Німеччини можуть забрати по 500 тонн бомб, Франції — 550 тонн, а Італії — 600 тонн. Приклад війни в Абесінії, де, крім бойових завдань, літництво постачало армії амуніцію, провіянт, воду, авта, танки, яскраво доводить великість значення літництва в сучасній війні.***)

Краків 10.VI. 1936. Інж. металурґ **А. Марущенко-Богдановський,**
Підполковник.

---

*) Точніш „займала на 1.III.36 р.", коли взяти під увагу швидкий рух розбудови літництва в інших державах. Ред.

**) „Война і Революція", жовтень 1935 р.

***) На жаль та обставина, що один із супротивців у цій війні не мав зовсім літництва, робить приклад війни в Абесінії однобічним для оцінки ролі в ньому літництва. І вже боротьба народньої армії з комуністами в Еспанії може дати більш матеріялу для оцінки того, що може зробити літництво в сучасній війні, бо обидві сторони в Еспанії посідають майже рівновартні повітрові сили. Редакція.

Світові авіяційні рекорди*)

Рекорди літництва, оперті на найновіших технічних здобичах, швидко „побивають" один одного й завжди випереджують на пару літ їх практичне застосування у військовому, комунікаційному й спортовому літництві. З цих поглядів варто зазнайомитися з сьогоднішніми здобичами літництва, що затверджені F. A. I. (Federation Aviation Internationale) — міжнародньою авіяційною федерацією, щоб на підставі тих даних виробити собі зрозуміння цього новітнього технічного засобу та його досягнень, з яких випливають можливості й військової авіяції.

* * *

I. СВІТОВІ НАЙВИЩІ ЗДОБИЧІ.

Відлеглість у простій лінії. Rossi і Codos (Blériot 100—Hispano-Suiza 550 мк)—**9.104,7** км. (Франція), 5.VII.1933 р.

Швидкість. F. Agello (Macchi Mc. 72—Fiat As 6, 320 мк)—**709,209** км/год. (Італія), 23.X.1934 р.

Височінь. Donati (Caproni 114—Pegasus 600 мк)—**14.433** м. (Італія), 11.IV.1934 р.

II. МІЖНАРОДНІ РЕКОРДИ СУХОДІЛЬНИХ ЛІТАКІВ.

Відлеглість у простій лінії. Rossi і Codos (Blériot 110—Hispano-Suiza 550 мк)—**9.104,7** км. (Франція), 5.VII.1933 р.

Абсолютна найбільша відлеглість. Rossi і Codos (Blériot 110 — Hispano-Suiza 550 мк)—**9.106,3** км. (Франція), 7.VIII. 1934 р.

Найбільша швидкість, Hughes (Hughes Special-Pratt-Whitney-Wasp. Junior 1000 мк)—**567** км/год. (Сп. Д. П. Ам.), 13.IX. 1935 р.

На відлеглості понад 100 км.—Arnaux (Caudron-Renault-Bengali 360 мк),—**476,3** км/год. (Франція), 10.VIII.1935 р.

Понад 1000 км. Delmott (Caudron C. 460—Renault Bengali 360 мк) – **450,3** км/год. (Франція), 24.VIII.1935 р.

Понад 2000 км. Biseo-Castellani (Savoia 79, три Alfa Romeo, кожний 600 мк)—**380,9** км/год. (Італія), 23.IX.1935 р.

Понад 5000 км. Tomlinson-Bartles (Douglas Dc, два Wright Cyclone 710 мк.)—**272** км/год. (Сп. Д. П. А). 16.17.V.1935 р.

Понад 10.000 км. Le Brix-Doret (Devoitine-Hispano-Suiza 650 мк.) – **149,8** км/год. (Франція), 7—10.VI.1931 р.

Найвищий ужитковий тягар на 2000 м. височині Antonini (Caproni Ca, 90—6—Isotta Fraschini Asso по 1000 мк)— **10.000** кґ. (Італія), 22.II.1930 р.

Найвища височінь з 500 кґ. ужиткового тягару, Siguerin (Bréguet 198 – Gnome-Rhone 620 мк) — **10.285** м. (Франція) 21.IX.1932 р.

---

*) Luftwehr, № 5/36.

з 1000 кґ. ужиткового тягару — Siguerin, (Bréguet 197—Gnome-Rhone 620 мк)—8.980 м. (Франція), 23.IX.1932 р.;

з 2000 кг. ужиткового тягару—Nicola di Mauro-Olivari, (Savoia Mauchetti 72 (три) Pegasus S2—600 мк)—8438 м. (Італія), 12.V.1934 р.;

з 5000 кґ. у. т. Coupet (Farman 221, чотири Gnome-Rhone K. 14 по 960 мк)—6.649 м. (Франція), 16.VI.1934 р.;

з 10.000 кґ. у. т. Antonini (Caproni Ca 90, 6 моторів Isotta-Fraschini Asso по 1000 мк),—3.231 м. (Італія), 22.II.1930 р.

Швидкість понад 1000 км. відлеглости без ужит. тягару. Delmotte (Caudron Ca 460—Renault Bengali 360 мк)—450,3 км/год. (Франція), 24.VIII.1935 р.;

з 500 кґ. ужиткового тягару — Biseo-Castellani (Savoia S. 79 три Alfa Romeo по 600 мк)—390,3—км/год. (Італія), 23.IX.1935 р.;

з 1000 кґ. у. т. Biseo—Castellani (Savoia S. 79—три Alfa-Romeo по 600 мк)—390,3 км/год. (Італія), 23.IX.1935 р.;

з 2000 кґ. у. т. Biseo-Castellani S.79, три Alfa-Romeo по 600 мк)—390,3 км/год. (Італія), 23.IX.1935 р.;

Швидкість понад 2000 км. відлеглости з 500 кґ. у. т. Biseo-Castellani (Savoia S. 79 три Alfa Romeo по 600 мк)—380,9 км./год. (Італія), 21.IX 1935 р.;

з 1000 кґ. у. т. Biseo-Castellani (Savoia S. 79 три Alfa Romeo по 600 мк)—380,9 км/год. (Італія), 23.IX.1935 р.;

з 2000 кґ. у. т. Biseo-Castellani (Savoia S. 79 три Alfa Romeo по 600 мк)—380,9 км./год. (Італія), 23.IX.1935 р.

Швидкість понад 5000 відлеглости без у. тягару. Tomlinson-Bartels (Douglas DC. два Wright-Cyclone по 710 мк)—272 км/год. (Сп. Д. П. А), 16.17.V.1935 р.

III. МІЖНАРОДНІ РЕКОРДИ ГІДРОПЛАНІВ.

Відлеглість в простій лінії. Knefler Mc. Ginnes-Averill-Wilkinson (Consolidated XP3У—I—два Pratt Whitney по 825 мк)—5.280 км. (Сп. Д. П. А.), 14—15.X.1935 р.

Абсолютна відлеглість — Knefler Mc. Ginnes-Averill-Wilkinson (Consalidated XP3У — I — два Pratt-Whitney по 825 мк)—5.541,3 км.—(Сп. Д. П. А.), 14—15.X.1935 р.

Найбільша швидкість—Agello(Macchi MC. 72—Fiat As 6 320 мк.)—709,2 км/год. (Італія), 23.X.1934 р.

Найбільша височінь) — Soucek (Wright-Apache-Pratt-Whitney 425 мк)—11.753 м. (Сп. Д. П. А.), 4.VI.1929 р.

Найбільша швідкість понад 100 км. – Cassinelli (Macchi C. 72 — Fiat AS 6—240 мк)—629,3 км/год. (Італія), 8.X.1933 р.;

понад 1000 км. — Andrews (Martin B. 12. два Pratt-Wittney-Hornet по 700 мк)—265,6 км/г. (Сп. Д. П. А), 24.VIII 1935 р.:

понад 2000 км.—Musick, Sergiewsky, Lindbergh (Sikorsky S. 42. чотири Pratt-Whitney-Hornet по 670 мк)—253 км/год. (Сп. Д. П. А), 1.VIII. 1934 р.;

понад 5000 км. — Paris — Gonord (Latécoere 28. Hispano-Suiza 600 мк.)—139,5 км/год. (Франція), 4 - 5 VI. 1931 р.

Найбільший ужиточний тягар понад 2000 м. височині. Sergiewsky (Sikorsky S. 42, чотири Pratt-Whitney-Hornet по 670 мк) — 7.533 kg. (Сп. Д. П. А), 17. V. 1934 р.

Найбільша височінь із 500 кґ. у. т. Bourdin (Liore-Olivier два Hispano-Suiza по 690 мк)—9.532 м. (Франція), 26.I. 1934 р.;

з 1000 кґ. у. т. Bourdin (Lioré-Olivier. два Hispano-Suiza по 690 мк)—8.864 м. (Франція), 26.XII. 1933 р;

з 2000 кґ. у. т. Bourdin (Lioré-Olivier, два Hispano-Suiza по 690 мк)—7.507 мет. (Франція), 3.I. 1934 р.;

з 5000 кґ. у. т. Sergiewsky-Quick (Sikorsky S. 42 чотири Pratt-Whitney-Hornet по 670 мк) – 6.220 м. (Сп. Д. П. А), 17.V. 1934 р.

Швидкість понад 1000 км. відлеглости з 500 кґ. у. т. Andrews (Martin B. 12A, два Pratt-Whitney-Hornet по 790 мк) - 265.6 км/год. (Сп. Д. П. А), 24.VIII. 1935 р.;

з 1000 кґ. у. т. Andrews (Martin B. 12A, два Pratt-Whitney-Hornet по 700 мк) – 265.6 км/год. (Сп. Д. П. А), 24.VIII 1935 р.;

з 2000 кґ. у. т. Musick, Sergiewsky, Lindbergh (Sikorski S. 42 чотири Pratt-Whitney-Hornet по 670 мк)—253 км/год. (Сп. Д. П. А), 1.VIII. 1934 р.

Швидкість понад 2000 км. відлеглости з 500 кґ. у. т. Musick, Sergiewsky, Lindbergh (Sikorski S. 42, чотири Pratt-Whitney-Hornet по 670 мк)—253 км/год. (Сп. Д. П. А), 1.VIII 1934 р.;

з 1000 кґ. у. т. Musick, Sergiewsky, Lindbergh (Sikorski S. 42, чотири Pratt-Whitney-Hornet по 670 мк)—253 км/год. (Сп. Д. П. А), 1.VIII. 1934 р.;

з 2000 кґ. у. т. Musick, Sergiewsky, Lindbergh (Sikorsky S. 42, чотири Pratt-Whitney-Hornet по 670 мк) – 253 км/год. (Сп. Д. П. А), 1.VIII. 1934 р.

* * *

ЛІТНИЧА ВИСТАВА В ШТОКГОЛЬМІ (ШВЕЦІЯ) 1936.

„Ilis" скорочення „Internationella Luftfartsutställningen i Stockholm" або авіяційна вистава. Вистава невелика, але цікава однак під поглядом швидкого розвитку літництва в країні, що не так давно ще знаходилася ніби поза можливостями небезпеки війни.

Вистава „Ilis", друга з черги імпреза цієї держави (I-ша—відбулася в 1931 р.), приміщена була в двох залах. Одна, спеціяльно вибудована німцями, містила експонати виключно німецькі, друга — (ґанґар цивільного літництва морського порту Lindazängen) гостила всі інші нації: господарів - шведів, поляків, анґлійців, голянців, фінів і чехів. Франція, Італія й С.С.С.Р. участи у виставі не взяли.

Німеччина виставила 7 літаків, в тім числі один великий двомоторовий Junkers Ju 86. Три фірми—„Argus", Junkers і Hirth—дали мотори. Поза тим коло 30 фірм дали різні інші літничі експонати, як пропелери, підкладове уряджения, апарати, матеріяли іт.п.

Шерег моделів і фотографій літаків разом із моделем корабля — острова на океані — „Schwabenland" давали зрозуміння сукупности німецького цивільного літництва. Військове літництво німців на цій виставі репрезентоване було тільки кількома фотографіями. Найцікавіший бодай був літак Junkers Ju 86 на 12 осіб, з двома моторами Jumo 205, типу Diesel'а по 600 мк, максимальна швидкість 300 км/год., подорожна — 285 км/год. При вантажу 2860 кг. має обсяг льоту понад 1000 клм.

З-посеред трьох спортових машин вирізнявся гарною лінією й цілковитим забезпеченням здобичами літничої техніки 4-х особовий „Messerschmitt" Me—108, „Taifun", з мотором Argus 10 с. 250 мк, що охолоджується повітрям. Максимальна швидкість того літака 300 км/год., подорожна 260, найдальніший рейд—1.300 км.

У відділі моторів виставлено цікавий вищезгаданий мотор Junkers'а типу Diesel'a Jumo 205—600 мк. Розрізана на половини машина могла бути урухомлена за поміччю електричного току, що давало докладне зрозуміння праці мотора.

Швеція виставила один військовий літак S. Y. A., виконаний згідно з англійською ліценцією „Hawker Hart", один військово-тренінговий „Sparmana" S. I. і 4-х особову лімузинку „Viking II" з 200 мк D. H. Gipsy.

Крім того кілька моторів, як „Bristol—Merkury My VI—600 мк, My VII—685 мк і My 52".

Англія—дала передусім мотори (Napier, Armstrong, Sieddeley, Rolls-Roye, De Havilleud, Wolseley і Pobjoy) і частини літаків як колеса (Dunlop, Palmer), крила та і. Один маленький амбуланс-літак—Monospar з двома моторами Pobjoy-Niagara III по 88/95 мк кожний. Фірма Pobjoy виставила один із таких моторів також осібно.

Голандія репрезентувала передусім Fokker з новим штурмово-бомбардовим літаком C. 10 з мотором — гарматкою Hispano-Suiza, 12 Yers, 860/925 мк. Максимальна швидкість того літака—350 км/год., робоча—коло 290. Рейд—до 1000 км. Цікаве узброєння Fokkera C. 10, а саме: пілот має гарматку 20 мм (через вал мотору) з швідкістю стріляння 400 стрілів на минуту й один нерухомий кулемет з швидкістю стріляння 1200 куль на минуту. Обсерватор диспонує рухомим кулеметом Madsena з швидкістю стріляння 1500 куль на минуту. Крім того літак забирає 400 кг. бомб.

Обік—фотографія спортового Fokkera D. 21 з надзвичайною максимальною швидкістю 485 км/год. Поза тим шерег інших фотографій й моделів.

Фінляндія, виставила один не дуже цікавий тренінговий літак—Tuisku.

Чехословаччина—шерег моделів літаків і мотори. Посеред моторів найцікавіші були—знаний вже Praga 36/40 мк і цілком новий—Jawa 35 мк фірми Walter. Подобні мотори в високім ступені можуть спричинитися до популяризації спортового літництва.

Польща виставила, крім спортового P. 11 C. і туристичного

R. W. D.—13 і балона „Kościuszko", новий розпізнавчо-бомбардовий літак P. Z. L—23, конструкція якого не уявляє вже військової таємниці

Краків, 10.III-1937. Інж.-металурґ А. Марущенко-Богдановський, Підполковник.

З поля шкільної статистики

Українського Технічно-Господарського Інституту в Подебрадах.

За чотири роки (по 1. X. 1936 р.) до Інституту вступило на студії 664 особи. Студіюючи один, а іноді два, три і більше курсів на однім або кількох відділах Інституту, ці 664 особи зробили 892 студійних вписи. За 1-й квартал біжучого шкільного року, в часі від 1-го жовтня до 31 грудня 1936 р., прибуло нових 85 осіб, котрі зробили 101 впис на студії.

Таким чином на 1 січня 1937 р. Інститут мав 993 вступних вписи від 749 осіб.

На поодинокі відділи, курси та окремі предмети за цілий час існування Інституту, від 1. X. 1932 до 1. I. 1937, вписалась така кількість студентів, зглядно курсантів:

Високошкільний Економічно-Кооперативний Відділ .	170
Висока Школа Політичних Наук (лише почалася) .	34
Високі Курси Громадської Аґрономії (з осени відкриті)	22
Курси Українознавства	209
Курси Бухгальтерії	71
Окремі курси Економічно-Кооперативного Відділу .	96
Окремі курси Аґрономічно-Лісового Відділу . . .	147
Окремі курси Хеміко-Технологічного Відділу . . .	244
Разом . .	993

Головний континґент студентів УТГІ дають рідні землі, а саме 75,1% всього студенства в Інституті. Решта 24,9% це еміґранти в ріжних країнах Европи, американських країнах та Азії. Серед еміґрантів в европейських країнах головне місце займають еміґранти у Франції (5,3% з усього студенства УТГІ), а з американських країн на першім місці стоїть Канада (дала 10% всієї кількости студентів УТГІ).

Український Технікум Сільсько-Господарської Промисловости.

З метою дати фахову освіту особам, які бажають набути відповідного знання для праці в царині сільсько-господарської промисловости, Український Технічно-Господарський Інститут позаочного

навчання в Подєбрадах орґанізував Технікум сільсько-господарської промисловости, навчання в котрім починається 1-го квітня 1937 року.

Навчальну проґрамму на Технікумі складено в такий спосіб, щоб, користуючись позаочною методою навчання, слухачі набули відповідного знання, потрібного не тільки для одержання праці на фабриках. а також—і для закладення своїх власних невеличких підприємств, або—керування підприємствами, заснованими на кооперативних підвалинах. Ці фахові знання подаються в ріжноманітних галузях сільсько-господарської промисловости, щоб тим самим дати слухачам якнайбільше можливости підшукати собі працю, або створити свій власний варстат праці. При чім головна увага звернута на дрібні галузі промисловости, які провадяться на сільско-господарській сировині, або призначені для потреб сільсько-господарських продуцентів.

Проґрама Технікума складається із 32 окремих, конспективно написаних предметов, із яких 19 фахових, а саме: 1. млинарство, 2. цукроварство, 3. виріб крохмалю, 4. броварство, 5. ґуральництво, 6. винарство, 7. оцтарство, 8. гарбарство та кушнірство, 9. вироблення масла та сирів, 10. вироблення марґарину та свічок, 11. олійництво, 12. миловарство, 13. консервація та перероблення садовини й городини, 14. штучні гноїва, 15. холодільна справа, 16. фабрикація цегли та дахівки, 17. бетонові вироби в сільському господарстві, 18. добування етерових олій, 19. виріб фарб. Решта складає ґрупу допомагаючих предметів, необхідних для опанування певної галузі фаху, або ознайомлення з технічним уладженням та комерційним веденням підприємства, а саме: 1. математика, 2. хемія неорґанічна, 3. хемія орґанічна. 4. технологія води, 5. креслення, 6. машинознавство, 7. будівництво, 8. практична електротехніка, 9. теорія кооперації, 10. політична економія, 11. рахівництво, 12. калькуляція, 13. складання кошторисів.

Навчання на Технікумі триває 4 семестри (два роки).

Фахові науки на Технікумі викладають п.п. професори Української Господарської Академії та фахівці практики із ріжних галузей.

На Технікум можуть вступати особи не молодше 17 років з освітою, яка відповідає не менше 4 клясам гімназії, або подібної школи.

Особи, що закінчать Технікум та складуть іспити, дістануть диплом та звання: „технік сільсько-господарської промисловости".

Докладні проспекти з програмою, студійними правилами і таксами шкільних оплат висилаються безплатно на писемне пожадання. Звертатись на адресу: Ukrajinsky technicko-hospodarsky Institut. Podebrady. Zamek. Tchécoslovaquie.

Воєнна Хроніка.

АНҐЛІЯ. Замовлені в Швеції протилітничі гармати, що мають давати 250 стрілів в 1 мин.

ІТАЛІЯ. Є дані вважати, що найліпше приготована до війни повітрова флота італійська, що логічно випливає з заяви м-ра війни, що воєнна доктрина Італії укладається в формулу: „війна швидкого розв'язання".

НІМЕЧЧИНА. Яко відповідь на приспішення моторизації франц. армії, твориться 4-та панцерна дивізія (див. „Таб." ч. 30, стор. 28). Формуються вже 2 полки танків (500 танків) для цієї дивізії.—Повітрова флота має 2.800 апаратів, в тім числі 500 належить до цив. л-ва, але воно вже змілітаризовано; бомбовозів — 1400 штук.—Велика кількість ушкоджень моторів на еспанському театрі війни може викликати зменшення ступеня моторизації кійська; мається замір залишити кінський тяг для легких гармат, кулеметів і возів з муніцією.—Німці теж хочуть набути у Бофора (Швеція) нову протилітничу гармату, що замовила вже Анґлія.

СП. Д. П. АМ. Має розпочати льоти найбільший у світі бомбовіз — „Літаюча фортеця"; швидкість — більш 400км./год.; узброєння — важкі кулемети й мала харматка.

С. С. С. Р. Подтверджуються відомості про існування оборонної смуги вздовж західнього кордону навіддалі 30 клм. від нього. Смуга ця збудована в'язнями „Чеки" й має всі найновіші технічні удосконалення. Подібна оборонна смуга ніби збудована також на кордоні з Манджу-Го.—До червоної Еспанії відправлено газ надзвичайної отруйної сили („ропа смерти").

ФРАНЦІЯ. Мається проєкт зформувати „охорону імперії" з 2 літничих бриґад: 1-а для метрополії й 2-га—для колоній. Бриґади будуть укомплектовані досвідченими льотниками.

В. К.

Бібліографія.

Gen. Tadeusz Kutrzeba. Wyprawa Kijowska 1920. З почуттям правдивого задоволення наше вояцтво привітає появу великої воєнно-історичної вартости книжки ґенерала Кутшеби під назвою „Wyprawa Kijowska" (видання Ґебетнера і Вольфа, Варшава, 1937 р.). Автор цієї надзвичайно цінної книжки, під час спільної польсько-української кампанії 1920 р. проти Москви був начальником штабу 3-ої польської армії, а тому мав спроможність не тільки переживати особисто цю кампанію, але через своє службове становище бути в курсі справ цілого плану й ідеї цієї кампанії. Тож Автор передає всі епизоди тої історичної події, стримуючися від суб'єктивної оцінки, а також дуже обережно підходить до різних моментів політичного характеру. На початку книги Автор робить коротку екскурсію в царину історії, освітлюючи перебіг подій в Україні до 1920 року. Стисло, хоч досить яскраво, змальовує українсько російські відносини, підкреслюючи особливо час кривавих змагань України з червоними та білими москалями.

Книга та читається з великим зацікавленням через річовий та

барвистий опис цілого перебігу кампанії в Україні в 1920 році та повну його об'єктивність. Зокрема твір набирає дуже поважного значення через те, що в літературі польській досі були освітлення цієї кампанії тільки з боку оперативного і то лише фраґментаричні і не цілком об'єктивні в стосунку до Армії У. Н. Р.; натомість бракувало освітлення її ширшого стратеґічно-політичного. Автор в своїй праці підкреслює факт, що існування Незалежної України лежало в політично-стратеґічному інтересі Польщі і що Київська кампанія 1920 р. була не тільки „Wyprawą Kijowską" в цілях чисто оперативних, але початком реалізації великої ідеї — створення нового укладу політично-стратеґічного на Сході Европи.

Аналізуючи причини і наслідки союзу українсько-польського, Автор задає собі питання, яку користь бачила Польща в цьому союзі: чи тільки хвилеву військову, чи на дальшу мету в цілях політичних. Аналіза приготовань цілої кампанії, а також перебіг її дає підстави припускати, що був в тім передовсім глибокий політичний зміст, про що вкінці в своїх висновках згадує сам Автор: „Nie dała nam Wyprawa Kijowska za sąsiada Ukrainy Ludowej naturalnej sojuszniczki Polski w obronie przeciw imperialistycznej Rosji".

Трудно не признати сьогодні, що існування Незалежної України в союзі з Польщею цілковито розв'язало б руки полякам на Сході Европи і не справило б стільки клопоту їхнім політикам, якого мають вони сьогодні досить, шукаючи різних політичних концепцій і орієнтацій. Чи ж не варто мати тільки одного неприємного сусіда, щоб цілу увагу звернути на нього, не оглядачися назад?

Як ми згадали, книга ця має великий інтерес ще з того приводу, що до цього часу ще ніхто не спромігся на таке всебічне освітлення політичне-військове, як це ми бачимо в книжці ґенерала Кутшеби. Читали ми певні одірвані епізоди з цієї кампанії, праці оперативно-історичні, але всі вони давали читачеві переважно тільки оперативні і тактичні дані, але бракувало в них політичного освітлення. Цей брак особливо відчувала та частина польського суспільства, що до сьогоднішнього ще дня підходить до союзу польсько-українського з певним неґативним наставленням, не згадуючи вже про певні ворожі політичні партії, а тому дуже часто приходиться констатувати цілковите незрозуміння тої великої концепції. Крім того в більшості попередніх праць з історії цієї кампанії автори стараються дуже обережно згадувати про союз польсько-український, а, що головне, уникали висвітлити ролю української армії в війні польсько-українській проти Москви. Натомість ґенерал Кутшеба відповідно оцінює ролю української армії, характеризуючи українського вояка як взірцевого під кожним поглядом жовніра.

В дальших розділах Автор яскравими рисами змальовує ступнево хід цілої кампанії, аналізуючи як самий план, так і всі можливості оперативного, тактичного і технічного характеру, які потім корисне або неґативне вплинули на перебіг і наслідки цілої кампанії.

Шукаючи причин оперативної, а тим самим і політичної неудачі, Автор твердить, що в самому заложенню концепція була безумовно слушна, тільки виконання не пішло по лінії заміру Начального Вождя, а також повстало багато непередбачених і невідповідно оцінених обставин. Одною і то може головною причиною була психоза позиційної війни при спітканню з рухливою кіннотою Буденного.

Аналізуючи справу повільности орґанізації української армії, Автор приходить до висновку, що головною причиною цієї повільности був брак часу, бо ж, дійсно, не тільки трудно, а й неможливо зорґанізувати армію за 4 тижні. Цілком поділяючи слушні мотиви Автора, мусимо від себе сказати, що були ще й інші причини тієї повільности, що унеможливлювали орґанізацію у винятково тяжких умовинах, в короткому часі, державного і адміністративного апаратів, а тим самим й урухомлення аппарату мобілізаційного. Подруге, брак зброї і умундурування, яке Польща, згідно з умовою, мала достарчити для українського війська, вплинув на те, що досить поважна кількість вже змобілізованих не могла бути для війська використана.

Згадуючи про війну України з Денікіним в 1919 р., Автор допустився певних історичних нестислостей: поперше — подає, що на початку грудня 1919 року українська наддніпрянська армія скапітулювала і перешла в цілості до Польщі. В дійсності ж було так, що тільки мала частина хорих і нездібних до маршу старшин і козаків опинилася в Польщі, натомість ціла армія, по реорґанізації її в районі Любар - Чартория, вийшла в запілля ворога в знаний „Зимовий Похід". Щоправда, далі Автор згадує про українську армію й її працю в запіллю білих та червоних москалів, але для читача не є зрозумілим, звідки та армія там взялася. Подруге, Автор подає, що 17. XI. 1919 року була укладена угода з Денікіним, на підставі якої українська армія мала зосередитися в районі Бердичева і діяти проти большевиків. Тут належить ствердити, що жадної угоди ані навіть переговорів з Денікіним в тім часі не було. Очевидно, зайшла тут нестислість щодо заключеної в тому періоді умови між армією Наддністрянською й Денікіним.

Взагалі книжка ця містить дуже цінний матеріял для майбутніх істориків. В ній, крім військово-політичного досвіду, Автор виявив ще й знання цілої української справи, подаючи цінні дані про настрої українського і польського суспільства з того часу.

На закінчення з приємністю можна сконстатувати і сердечно вітати, що накінець з'являються такі історично-воєнні праці, як „Wyprawa Kijowska", що є безумовно цінний набуток в історично-військовій літературі і яка заслуговує на увагу наших читачів.

Аркадій Валійський.

Selim Ortay. O niepodległość Krymu. Warszawa, 1936. Wydawnictwo kwartalnika „Wschód."

Невеличка брошура ця, праця молоді кримської на еміґрації,

містить в передмові гарячий заклик до молоді польської о зрозумінні прагнень її до визволення. Далі йдуть відомості про природні багацтва, господарство й культуру краю, його минуле від давніх часів до підбою Московщиною в 1783 році й поновне проголошення самостійности 24/XI 1917 р. — день відновлення парламенту — „Корултая." Потім подається опис навали большевиків на Крим, німецька окупація, московські окупації Денікіна та Враніґеля й поновне зайняття Криму большевиками. В закінченні Автор висловлює глибоку віру кримської молоді „в остаточну перемогу правди й справедливости, що привернуть незалежність Кримові."

„Пропамятна книга, видана з нагоди сорокалітнього ювілею Українського Народного Союзу. Зредаґував д-р Лука Мишуга. Джерзі Сиші. Ню Джерзі. Накладом Українського Народного Союзу. 1936."

Як зазначає в передмові д-р Л. Мишуга, редакційна комісія не мала змоги „опанувати той величезний матеріял, що станув перед нашими очима," але „бажали ми дати нашій, тут рожденій, молоді короткий спогад про те, хто і чим були її батьки й матері, як жило, що думало й чого доконало старе покоління, та які ідеали бажало б воно передати, як свій заповіт, своїм дочкам і синам в Америці."

Але, на нашу думку, редакційна комісія все ж опанувала тим величезним матеріялом і дала широкий малюнок життя українців в Америці. Низка статей (більш 30) розгортає перед читачем 40 літній період (1894—1934 р. р.) змагань Українського Народнього Союзу, щоб вибороти іміґрації з Галичини належне місце в чужій державі, заховуючи своє національне обличчя, — орґанізаційні заходи Союзу, його успіхи й невдачі, працю на полю преси (часопис „Свобода)," культурно-освітньому, релігійному й матеріяльному й кінцевий здобуток — 21 тисяча членів і маеток — 4 міл. дол. Велика кількість фотоґрафій й кілька віршів гармонійно доповнюють багатий історичний матеріял, що добре підібраний й підсумований на 752 стор. цієї пропам'ятної книги, гарна окладинка якої довершує цілість. Шерег статей у мові анґлійській й переклад віршів кращих наших поетів на цю мову дадуть можливість й американському громадянству ширше зазнайомитися із значенням та завданнями українців, що знайшли собі пристановище на американській землі.

Знаходимо також (стаття „Конвенції Українського Народного Союзу") і відомості, як реаґував У. Н. С. на події у Великій Україні під час Визвольної Боротьби: на 14-ій конвенції (22—27 жовтня 1917 р.) ухвалено „вислати ґратуляції Українській Центральній Раді в Києві, її президентові й ґенеральному секретаріятові, желаючи їм повного успіху в їх боротьбі за здобуття волі українському народові," а в 1919 р. головний уряд У. Н. С. „висилає привітну телеґраму Симонові Петлюрі." Але конвенції 17-а й 18-а, що відбулися в 1929 і 1933 р. р., вже не реаґували на траґічну смерть Головного

Отамана С. Петлюри, а також і на паризький процес. Нема також, на жаль, згадки про те, щоб на ці болючі події відгукнулася й „Свобода", що не залишала без уваги „всього важнішого, що діється на місцях в українськім житті" (стор. 143.)

Скоб. Журнал українського пласту у Франції. Ч. 1. Січень 1937 р. Париж.

Журнал ставить собі завданням керування справою орґанізації Пласту не тільки у Франції, але також утримування зв'язку між нашими пластунами в інших країнах. Тож можна побажати успіху Редакції журналу в її праці, що має зв'язати наше молоде покоління, разом із вихованням в національному дусі, гаслами: „Сильно!", „Красно!", „Обережно!" „Бистро!"

Marian Kukiel. Wojna 1812 roku. Tom 1. Kraków. 1937 r. Історія великої війни минулого століття, що була початком смерку воєнної слави Наполеона, не може не звернути уваги всіх, хто цікавиться розвитком воєнного мистецтва. Тож книжці цій, що є першим томом історії війни 1812 р. й містить 3 частини: І) ґенезу й політичні приготовання, II) військові приготовання й III) кампанія на Литві, маємо присвятити ширшу рецензію на сторінках наступного ч. 32 „Табору".

В. Кущ.

Надіслані книжки та журнали:

Biuletyn Polsko-Ukraiński. Tygodnik ilustrowany. Rok VI. Warszawa 1937. №№ 2 (193) — 21 (212).

Політично-Інформаційний Бюлетень. Варшава. Рік III. 1936. Ч. 11—12 (26), Рік IV. 1937. Ч. ч. 1 (27) і 2 (28).

Вільне Козацтво. Вольное казачество. Париж. Рік X. 1937. Ч. ч. 212—214.

Рідна мова. Варшава. Рік V. Ч. ч. 1 (49)—5 (53).

Selim Ortaj. **O niepodległość Krymu.** Prace młodzieży krymskej na emigracji. Warszawa, 1936. Wydawnictwo kwartalnika „Wschód". Стор. 34.

Наша культура. Варшава. Рік III. 1937. Кн. 1 (21)—4 (24).

Рідна школа. Львів. Рік VI. 1937. Ч. ч. 2, 4, 7, 8—9 і 10.

Тризуб. Тижневик. Париж. Рік вид. XIII. 1937. Ч. ч. 1—2 (551—52)—19 (569).

Bulletin Tri-Hebdomadaire D'informations orientales „Ofinor". Женева. 3-ій (10) рік вид. 1937. №№ 86 і 89.

Гомін басейну. Інформаційно-суспільний двотижневик. 1937. Ч. 2—3. Дрогобич, ул. Пілсудського, „Народній Дім".

Запорожець. Орґан Товариства Запорожців. Ч. 6. Листопад—грудень 1936. Ч. 7—8. Січень—лютий 1937. Париж.

Український тиждень. Прага. Рік V. 1937. Ч. ч. 6 (208) і 9 (211).

Український вістник. Орґан Української Православної Церкви в Америці. Картерет. Н. Дж. Рік VIII, 1936. Ч. 12. Рік IX. 1937. Ч. ч. 1—5.

Дешева книжка. Двотижневик. Львів. Рік III. 1937. Ч. 3. Сидір Корбут. **Сірий Клин.** Українська колоніяльна справа. Ч. 4. Максим Вергун. **Нова конституція в С. С. С. Р.**

Вісти Українського Наукового Інституту в Берліні. Берлін. Річник V. №№ 1 (29)—2 (30).

S. M. Kuczyński. **Ziemie Czernihowsko-Siewierskie pod rządami Litwy.** Праці Українського Наукового Інституту. Том XXXIII. Серія праць Комісії для дослідів над польсько-українськими питаннями.

Книга 2. Варшава. 1936. Стор. 412, 3 ґенеалоґічні таблиці й 1 мапа. Ціна 10 зол.

За Державність. Матеріяли до історії Війська Українського. Збірник 6. Каліш. 1936. 256 стор. з 3-ма схемами й 59 світлинами. Ціна 6.50 зол. в Польщі й 7.50 зол. закордоном.

Скоб. Журнал Українського пласту у Франції. Неперіодичне видання Пластової Рефентури при Ґенеральній Раді Союзу Українських Еміґрантських Орґанізацій у Франції. Ч. І. Січень 1937 р. Париж. 248, rue S-t Jacques, Paris 5, Francja.

Українська книга. Місячник, присвячений бібліолоґії та бібліофільству. — Орґан Бібліолоґічної Комісії Наукового Товариства ім. Шевченка та Українського Товариства Бібліофілів у Львові. Ч. 2. 1937. Львів, ул. Косцюшка 5, 1 п. Стор. 32. Ціна 1 зол. Річно—10 зол.

Псалтир. Праці Українського Наукового Інституту. Том XXXVIII. Серія перекладів Св. Письма та Богослужбових Книг. Книга 2. Варшава. 1936. Стор. 87. Ціна 3 зол.

Гуртуймося. Ілюстрований національний квартальник. Рік видання III (IX). Січень—березень 1937 р. Ч. 1 (XIX). Bulgarie, София, ул. Алеко Константиновъ 47.

В. Темляк. **Завдання нового покоління.** Квартальник **Вістника** ч. 1 (13). 1937. Львів. Стор. 59. Ціна 1 зл.

Рільник. Луцьк. Рік IV. 1937. Ч. ч. 5 (63)—9 (67).

Відродження. Львів. Рік X. 1937. Ч. ч. 1—5.

Юрій Клен. **Прокляті роки.** Накладом Вістника. Львів. 1937. Стор. 63. Ціна зл. 2.

Вістник. Львів 1937. Річник V. Кн. 4—6.

Marian Kukiel. **Wojna 1812 roku.** Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności. Tom I (z 6 mapami i planami). Kraków, 1937.

Р. Керч. **Франко—вожд еспанців.** Квартальник **Вістника** ч. 2 (14). Львів. 1937. Стор. 82. Ціна 1.50 зл.

Проф. д-р Іван Огієнко. **Рідне слово.** Початкова граматика української літературної мови. Частина друга. **Морфологія й складня.** Підручник для школи й самонавчання. „**Бібліотека Рідної Мови**“. Ч. 8. 1937. Стор. 288. Ціна 2 зол.

Дорога. Журнал молоді. Рік 1. 1937. Ч. 1. Ціна 20 гр. Львів, Гродзіцких 1. III п.

Самоосвітник. Часопис масової освіти. Виходить 1-го кожного місяця. Ч. 5. 1937. Львів, ул. Гродзіцких ч. 1, III п. Річна передплата 3 зол., піврічна 1 зол. 80 гр.

Пропамятна книга видана з нагоди сороклітнього ювилею Українського Народнього Союзу. Зредаґував д-р Лука Мишуга. Джерсі Ситі. Ню Джерсі. Накладом Українського Народнього Союзу. 1936. Стор. 752+численні малюнки. P. O. Box 346. Gersey City. USA.

На Далекому Сході. Український Двотижневик у Хінах. Рік 1. 1937. Ч. 2 Tsingtao 51, Lai Yang Road.

Народня сила. Урядовий орґан української селянської партії. Рік вид. II. Чис. 10. Ужгород. 15/V 37 р.

Авангард. Тижневик. Рік 1. 1937. Ч. 2. 23/V 1937. Коломия, Беднарська 9а. Ціна 15 гр.

ВОЄННО-НАУКОВЕ ВИДАВНИЦТВО

„ДО ЗБРОЇ“

ЦІНА 1 зол. 50 гр. з пересилкою в Польщі.